

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КУЦЕНКО ДІАНА ВАСИЛІВНА

Допускається до захисту:

в.о. зав. кафедри
загального та прикладного
мовознавства і
слов'янської філології, к.
філол. наук, доцент
_____ І. В. Гарбера
« ____ » _____ 20__ р.

**ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ
ЗООНОМІНАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: ПРОБЛЕМИ
РОЗПІЗНАННЯ ТА АДАПТАЦІЇ ЗНАЧЕННЯ**

Спеціальність 035 Філологія

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:

А. П. Загнітко, професор кафедри
загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології,
д-р філол. наук, професор

Оцінка: _____ / _____ /

Голова ЕК: _____

Вінниця 2025

АНОТАЦІЯ

Куценко Д. В. Особливості автоматичного перекладу зоономінативних фразеологізмів: проблеми розпізнавання та адаптації значення. Спеціальність 035.10 «Прикладна лінгвістика». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджено особливості автоматичного перекладу зоономінативних фразеологізмів у сучасних лінгвокомп'ютерних системах. Визначено сутність, структуру та диференційні ознаки зоономінативних фразеологічних одиниць, окреслено їх культурно-національну специфіку та функціонально-семантичні характеристики. Проаналізовано основні типи та методи автоматичного перекладу, виявлено ключові труднощі, що виникають під час розпізнавання, інтерпретації й відтворення образної та конотативної складової таких одиниць у системах машинного перекладу.

У роботі досліджено технологічні особливості функціонування сучасних МП-систем, розглянуто роль САТ-інструментів, глосаріїв і Qu-технологій у забезпеченні адекватності перекладу. На основі дослідження проведено зіставний аналіз перекладів, згенерованих різними системами автоматичного перекладу. Запропоновано рекомендації щодо підвищення якості перекладу та методи адаптації значення фразеологічних одиниць з урахуванням їхньої культурної та образної специфіки.

Ключові слова: зоономінативні фразеологізми, автоматичний переклад, машинний переклад, лінгвокомп'ютерні системи, глосарій, Qu-інструменти, адаптація значення, фразеологічна образність.

85 с., 62 джерела.

Kutsenko D. V. Peculiarities of automatic translation of zoonominative phraseological units: problems of recognition and adaptation of meaning. Specialty 035.10 "Applied Linguistics". Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

The qualification work investigates the features of automatic translation of zoonominative phraseological units in modern linguistic and computer systems. The essence, structure and differential features of zoonominative phraseological units are determined, their cultural and national specificity and functional and semantic characteristics are outlined. The main types and methods of automatic translation are analyzed, and key difficulties that arise during recognition, interpretation and reproduction of the figurative and connotative component of such units in machine translation systems are identified.

The work investigates the technological features of the functioning of modern MP systems, considers the role of CAT tools, glossaries and Qu technologies in ensuring the adequacy of translation. Based on the research, a comparative analysis of translations generated by different automatic translation systems is carried out. Recommendations are proposed for improving the quality of translation and methods for adapting the meaning of phraseological units, taking into account their cultural and figurative specificity.

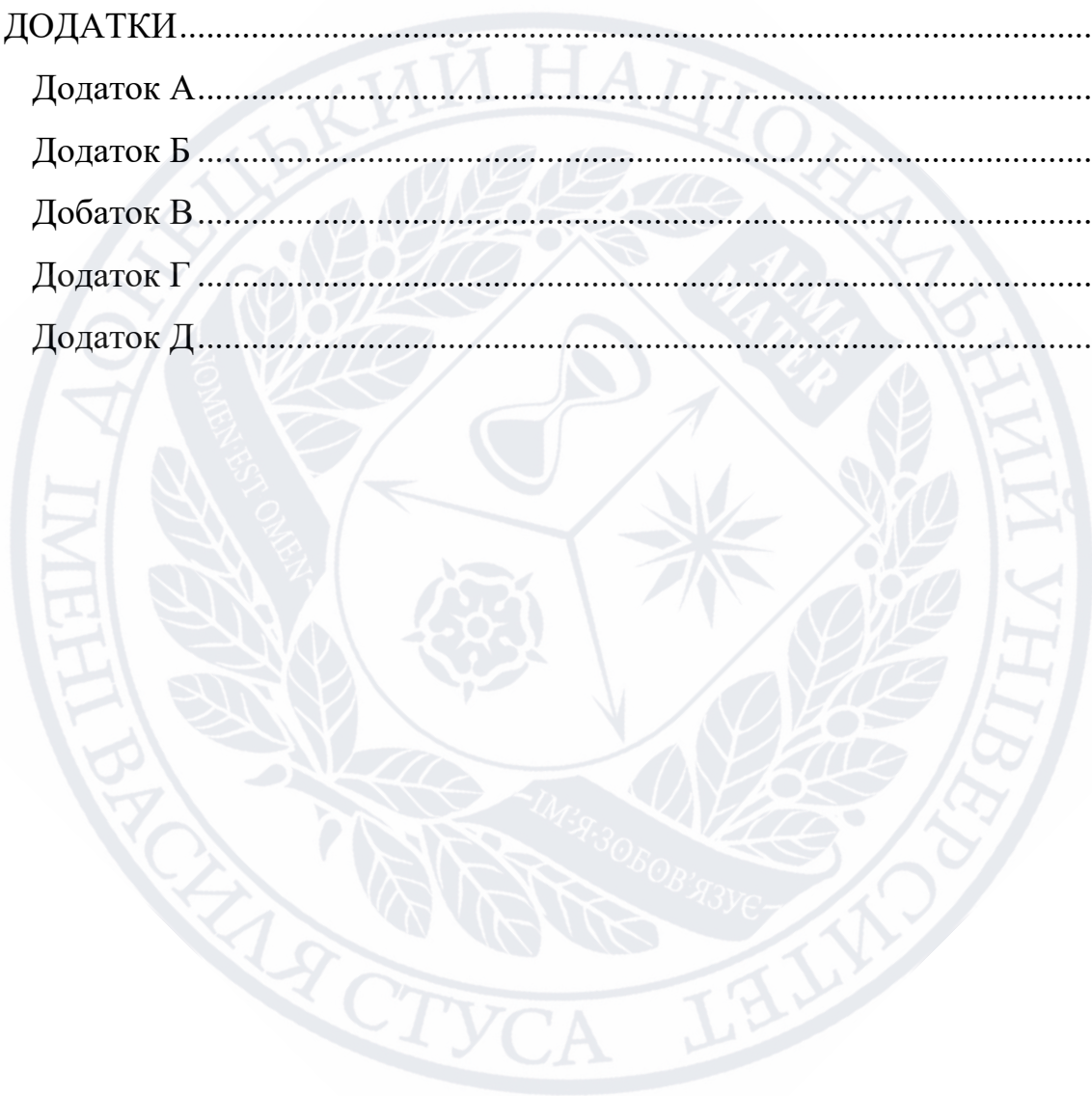
Keywords: zoonominative phraseological units, automatic translation, machine translation, linguistic computer systems, glossary, Qu tools, adaptation of meaning, phraseological imagery.

85 p., 62 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	10
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
ЗООНОМІНАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХ АВТОМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ	10
1.1. Поняття та диференційні ознаки зоономінативних фразеологізмів	10
1.2. Типологічні основи класифікації зоономінативних фразеологізмів	17
1.3. Сучасний автоматичний і автоматизований переклад: тенденції розвитку та зв'язок зі штучним інтелектом	20
1.4. Методи автоматичного перекладу та їх обмеження.....	26
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2.....	32
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЗООНОМІНАТИВНИХ.....	32
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНИХ ЛІНГВОКОМП'ЮТЕРНИХ.....	32
СИСТЕМАХ	32
2.1. Технологічні особливості функціонування систем машинного	32
перекладу	32
2.2. Qi-інструменти та їх роль у перекладі фразеологізмів	41
2.3. Глосарій у системі автоматичного перекладу зоономінативних	46
фразеологізмів	46
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3.....	53
АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ	53
3.1. Формування вибірки зоономінативних фразеологізмів та створення експериментального корпусу: особливості структурування та інструментарій.....	53

3.2. Аналіз перекладу зоонімінативних фразеологізмів у сучасних системах автоматичного перекладу	62
3.3. Пропозиції щодо адаптації значення та підвищення якості перекладу	65
Висновки до розділу 3	68
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	73
ДОДАТКИ.....	81
Додаток А.....	81
Додаток Б	82
Додаток В.....	83
Додаток Г	84
Додаток Д.....	85

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку глобальної комунікації та інформаційних технологій переклад текстів набуває особливого значення як для міжкультурного спілкування, так і для забезпечення доступу до наукової, технічної та художньої інформації. Особливу увагу в цій сфері привертають фразеологізми, які відображають національні культурні та мовні особливості, і серед них – зоономінативні фразеологізми, що містять назви тварин і часто несуть образно-емоційне значення. Враховуючи складність їх перекладу, актуальним стає дослідження методів та засобів автоматичного перекладу цих одиниць мови.

Актуальність теми визначається потребою покращення якості машинного перекладу фразеологізмів з урахуванням їх зоономінативної специфіки та адаптації перекладу до сучасних лінгвістично-комп'ютерних систем. Аналіз сучасних підходів до автоматичного перекладу показує, що існуючі системи часто не враховують семантичні та культурні нюанси таких фразеологізмів, що знижує точність та адекватність перекладу. Дослідження в цій галузі сприятиме розвитку лінгвістичних технологій, удосконаленню алгоритмів машинного перекладу та створенню ефективних інструментів для роботи з фразеологізмами у різних мовах.

Метою даної роботи є дослідження особливостей перекладу зоономінативних фразеологізмів у сучасних системах автоматичного перекладу та розробка пропозицій щодо підвищення якості їх перекладу шляхом адаптації значення та застосування спеціалізованих інструментів.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено такі **завдання**:

- вивчити поняття, диференційні ознаки та типології зоономінативних фразеологізмів;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку автоматичного перекладу та його взаємозв'язок зі штучним інтелектом;

- визначити методи автоматичного перекладу та їх обмеження у контексті фразеологізмів;
- дослідити технологічні особливості функціонування сучасних систем машинного перекладу;
- проаналізувати роль Qi-інструментів і глосаріїв у перекладі зоонімінативних фразеологізмів;
- розробити пропозиції щодо адаптації значення та підвищення якості перекладу.

Об'єктом дослідження є процес перекладу зоонімінативних фразеологізмів у сучасних системах автоматичного перекладу.

Предметом дослідження виступають лінгвістичні та технологічні аспекти перекладу зоонімінативних фразеологізмів, зокрема їх семантичні особливості, класифікація та методи адаптації у машинному перекладі.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано комплекс методів і прийомів лінгвістичного аналізу. **Описовий метод** — для визначення структурно-семантичних характеристик фразеологізмів та їх систематизації. **Порівняльно-зіставний метод** — для аналізу відповідників у перекладацьких системах і встановлення семантичних розбіжностей. **Контекстуальний аналіз** — для визначення впливу контексту на точність перекладу. **Компонентний аналіз** — для виокремлення семної структури фразеологізмів і співставлення її з перекладними варіантами. **Метод фразеологічного ідентифікування** — для з'ясування, чи розпізнає система фразеологізм як цілісну одиницю. **Метод семантичного моделювання** — для виявлення механізмів трансформації значення у процесі перекладу. **Кількісний метод (елементи контент-аналізу)** — для підрахунку частотності типових помилок у різних системах. **Експериментальний метод** — для тестування перекладних систем на укладеному корпусі. **Інтерпретаційно-аналітичний метод** — для узагальнення результатів і формулювання висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше:

– здійснено комплексний аналіз перекладу зономінативних фразеологізмів сучасних нейронних системах машинного перекладу; – визначено ключові типи семантичних і структурних помилок, характерних для алгоритмів автоматичного перекладу; – виявлено залежність точності перекладу від контексту та специфіки образної структури фразеологізмів; – запропоновано рекомендації щодо покращення якості перекладу фразеологічних одиниць.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання при вдосконаленні алгоритмів автоматичного перекладу, створенні навчальних і методичних матеріалів з фразеології та перекладознавства, а також у практиці викладання курсів з машинного перекладу та лінгвокомп'ютерних технологій.

Теоретичне значення дослідження полягає у систематизації знань про зономінативні фразеологізми та виявленні обмежень сучасних методів автоматичного перекладу. Практичне значення роботи полягає у створенні рекомендацій та інструментів для підвищення якості перекладу таких фразеологізмів у лінгвістично-комп'ютерних системах.

Апробація результатів дослідження.

Матеріали роботи надруковані в таких виданнях:

1. Куценко Д.В. Специфіка автоматичного перекладу зономінативних фразеологізмів: проблематика розпізнавання та адаптації значень. *Філологічні студії, освіта та медіакомунікації: тенденції, виклики, перспективи*: тези Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 27-28 листопада 2025 року.
2. Куценко Д.В. Особливості автоматичного перекладу зономінативних фразеологізмів: проблеми розпізнавання та адаптації значення. *Проблеми лінгвістичної семантики*: тези X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Рівне, 20 листопада 2025 року.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У Вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету й завдання, окреслено об'єкт, предмет, матеріал і методи дослідження, розкрито новизну, теоретичне та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію.

Розділ 1 «Теоретичні засади дослідження зономінативних фразеологізмів та проблем автоматичного перекладу» містить аналіз теоретичних підходів до фразеології, характеристику зономінативних одиниць, огляд сучасних систем машинного перекладу та ключових труднощів передачі переносного значення.

Розділ 2 «Особливості функціонування лінгвокомп'ютерних систем у перекладі фразеологічних одиниць» присвячено аналізу принципів роботи нейронних моделей, виявленню типових перекладацьких помилок і визначенню механізмів семантичних трансформацій.

Розділ 3 «Експериментальне дослідження перекладу зономінативних фразеологізмів» містить результати експериментального аналізу, порівняльний розгляд перекладних варіантів, класифікацію виявлених помилок та рекомендації щодо покращення машинного перекладу.

У Висновках узагальнено результати дослідження, сформульовано основні положення та окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗООНОМІНАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХ

АВТОМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Поняття та диференційні ознаки зоономінативних фразеологізмів

Фразеологія є важливою складовою мови, оскільки відображає культурні та історичні особливості народу через стійкі мовні звороти. Особливу увагу становлять зоономінативні фразеологізми, тобто вирази, у структурі яких присутні назви тварин. Вони несуть не лише семантичне, а й стилістично-емоційне забарвлення, що робить їх значущими у різних типах дискурсу – художньому, публіцистичному, науково-популярному та усному мовленні.

Автоматичний переклад таких одиниць є складним завданням через поєднання буквального і переносного значень, стійкості виразу та національно-культурної специфіки. Сучасні системи машинного перекладу часто відтворюють лише буквальне значення компонентів, що призводить до втрати образності та комунікативної ефективності. Вивчення особливостей перекладу зоономінативних фразеологізмів дозволяє виявити типові труднощі розпізнавання стійких виразів та адаптації їхнього значення до мовного середовища іншої культури.

Дослідження автоматичного перекладу зоономінативних фразеологізмів має важливе значення для підвищення якості міжмовної комунікації та розвитку сучасних систем машинного перекладу, оскільки воно спрямоване на збереження семантики, образності та стилістичних особливостей вихідних одиниць.

Фразеологія відображає тривалий історичний розвиток народу, його унікальний спосіб життя та побут, а також світогляд, що проявляється у мові та глибоко вкорінений у національній культурі. Вона зберігає та передає

етнокультурні установки й стереотипи від покоління до покоління, кодує культурну інформацію та накопичує знання про людину, її ставлення до навколишнього світу та природи.

Відображення тваринного світу у фразеологічних образах має коріння у давніх традиціях, що виникли ще до християнської ери, коли люди вважали себе частиною природи і наділяли тварин людськими рисами. Ця практика збереглася в свідомості різних народів і культур протягом століть, формуючи уявлення про фауну.

Н. Венжинович слушно зауважує, що сьогодні дедалі більше усвідомлюється роль мови як основного каналу отримання інформації про світ, зокрема її фразеологічного складу. Ретельне вивчення фразеологізмів дає змогу відкрити приховані або забуті знання, а також матеріальні й духовні цінності суспільства. Саме тому одним із ключових завдань сучасної лінгвістики є дослідження ментальності народу через мову, виявлення комплексів культурних традицій, закріплених у мовних одиницях, і аналіз того, як міфологічні уявлення та вірування проявляються у сучасних значеннях фразеологізмів та їхніх метафоричних конструкціях. Важливо також пам'ятати, що фразеологізм, закріплений у свідомості людини, є частиною колективного досвіду, успадкованого від багатьох поколінь носіїв мови, а не результатом індивідуального досвіду [6, с. 108].

Фразеологізм насамперед виконує номінативну функцію, тому в багатьох випадках він співпадає зі словом: і слово, і фразема позначають певне поняття та слугують для визначення предметів, явищ і їхніх характеристик [20, с. 44]. Водночас, як підкреслює О. Важеніна, фразеологізм не слід розглядати лише як слово або словосполучення, тому неможливо ділити всі фразеологізми на прості словосполучення й речення. Кожен фразеологізм є своєрідним культурним текстом. Крім того, він виникає як результат інтерпретації дійсності, а не простого її позначення: якщо слово виступає знаком, то фразеологізм – символом [5, с. 35-36].

Фразеологія – галузь лінгвістики, яка вивчає різні типи сталих виразів. Якщо синоніми образно можна порівняти з відтінками та барвами лексики, то фразеологія – своєрідна картинна галерея, де зібрані яскраві та забавні замальовки звичаїв, традицій, народних пісень, казок, цитат великих поетів, жаргонізмів та ін. Особливу групу серед фразеологізмів становлять зоонімінативні фразеологізми, тобто вирази, що містять назви тварин та несуть образне, метафоричне або емоційне значення. Вони відображають не лише мовну, а й культурну специфіку народу, та становлять особливий інтерес для досліджень у сфері автоматичного перекладу, оскільки їхнє значення часто не може бути передане буквальним способом [42, с. 182].

Термін «фразеологія» походить від грецьких слів *phrasis* – «вираз, спосіб вираження» та *logos* – «слово, вчення». У сучасній українській мові він використовується щонайменше в чотирьох значеннях:

- 1) Як розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови;
- 2) Як сукупність фразеологізмів, наявних у мові;
- 3) Як особливі засоби вираження думки, притаманні певній соціальній групі, автору чи діалекту;
- 4) Як пишномовні, нещирі вислови, позбавлені внутрішнього сенсу [19, с. 6-11].

Фразеологізми – це стійкі словосполучення, значення яких може відрізнитися від буквального сенсу окремих слів [8, с. 34]. Вони є готовими одиницями мови, які мовці використовують у своєму мовленні у вже сформованому вигляді, не створюючи заново. Серед різноманітних фразеологізмів окрему категорію складають зоонімінативні фразеологізми – вирази, що включають назви тварин і виконують образну, метафоричну або емоційну функцію. Ці одиниці мови відображають культурні особливості, звичаї та менталітет носіїв мови, що робить їх значущими для досліджень у сфері автоматичного перекладу, де передача їхнього значення потребує особливих підходів [16, с. 241].

Термін «зоонім» вперше з'явився у науковій літературі в 1960-х роках і має грецьке походження: ζῷον – «*тварина*» та ὄνομα – «*ім'я*». Одне з його визначень наводиться у словнику української ономастичної термінології, де зоонім розглядається як прізвисько тварин, яке їм надають люди [30, с. 27].

Семантика фразеологізмів є складним і багатограним явищем, адже їхнє значення полягає в особливому способі відображення певного фрагмента об'єктивної дійсності. Для правильного відтворення фразеологічної одиниці необхідний відповідний контекст, при цьому важливо зберегти не лише денотативний зміст, а й конотативні характеристики – експресивність, стилістичне та емоційне забарвлення. Оціночний компонент трактується як конотація, що закріплює у значенні слова інформацію про позитивне чи негативне ставлення до предмета або явища. Зазвичай розрізняють два види оцінності: інтелектуальну та емоційну. Інтелектуальна оцінка виражається у тих словах, де міститься вказівка на властивості предмета чи дію, зіставлені зі шкалою «*добре – погано*» [29].

Структура оціненості фразеологізму подібна до структури слова і охоплює кілька елементів: суб'єкт оцінки (того, хто здійснює оцінювання), об'єкт оцінки (те, що підлягає оцінюванню), шкалу оцінок та оціночні стереотипи, закріплені в ціннісній картині світу як окремої культури, так і конкретної особистості. У зоономінативних фразеологізмах ця оцінність проявляється особливо виразно, адже образи тварин традиційно наділяються стійкими культурними характеристиками: наприклад, лисиця асоціюється з хитрістю, вовк – із жорстокістю, а собака може символізувати як відданість, так і зневагу [23].

Зоономінативні фразеологізми характеризуються специфічною структурою, де компонент-зоонім виступає основним елементом, що визначає семантичне навантаження виразу. Ці фразеологізми можуть бути одно- або багатокомпонентними, де зоонім поєднується з іншими лексемами, утворюючи складні образи. Наприклад, у виразах «*як кішка з собакою*» або

«собака на сіні» зоонім виступає метафорою, що надає фразі додаткового емоційного забарвлення.

У зоономінативних фразеологізмах образи тварин виконують важливу семантичну та культурну функцію. Вони не лише надають виразу емоційного забарвлення, а й відображають стереотипи та уявлення, притаманні певній культурі. Наприклад, лисиця часто символізує хитрість, вовк асоціюється з агресивністю, а собака може виступати символом відданості або неприязні, залежно від контексту. Такі стійкі асоціативні зв'язки дозволяють фразеологізмам передавати не лише прямий зміст, а й оцінку, ставлення носіїв мови до описуваних явищ, що особливо важливо при перекладі та міжкультурній інтерпретації [26].

Т. С. Маслова, спираючись на дослідження К. Юнга в галузі психології архетипів, підкреслює, що фразеологічні одиниці є об'єктом лінгвокультурологічного вивчення як міфологізовані мовні структури. Вона зазначає, що ключові мотиви різних народів і епох закріплюються саме у фразеологізмах, які своєю чергою формуються під впливом міфів, легенд та традицій [21].

Семантичне дослідження зоономінативних фразеологізмів показує, що їх значення формується як поєднання денотативного та конотативного компонентів. Денотативний компонент передає пряме значення, тоді як конотативний включає експресивне та оцінне забарвлення, що відображає емоційне ставлення носія мови. У процесі перекладу особливу увагу необхідно приділяти саме конотативній складовій, оскільки її неправильне відтворення може змінити смислове навантаження виразу [29].

Важливим аспектом є також структура оцінності, що включає суб'єкта оцінки, об'єкт оцінки, шкалу оцінок та оціночні стереотипи, закріплені в ціннісній картині світу певної культури. У зоономінативних фразеологізмах ця оцінність особливо виразна, адже образи тварин традиційно наділяються стійкими культурними характеристиками: вовк асоціюється з жорстокістю, лисиця – з хитрістю, а собака може символізувати відданість або зневагу [18].

Як бачимо, що фразеологічні одиниці тісно пов'язані з усіма аспектами людського життя. Фразеологія кожної мови має власну унікальність, водночас демонструючи певну схожість із іншими мовами, адже такі чинники, як географічне положення, умови життя, історія та релігія, часто є спільними для різних народів. Ці знання та досвід становлять фон, накопичений носіями мови. Фразеологізми образно відображають світогляд нації та виступають носіями культурних конотацій. Джерела їх виникнення надзвичайно різноманітні: легенди, історичні події, а також спостереження за довкіллям і повсякденним життям [18].

На думку З. Р. Дубравської [12, с. 52], важливо виділяти мовні пласти, які чітко відображають національно-культурні особливості. Очевидно, що ця специфіка лексем, зокрема зоонімів, переноситься у фразеологічні одиниці. В. М. Телія відзначає, що культурно-національна специфіка фразеологізмів реалізується через їхню образну основу, яка містить культурно марковані реалії, а спосіб інтерпретації цього образного підґрунтя у межах знакового культурного простору конкретного мовного співтовариства дозволяє її відтворити [24, с. 111].

І. А. Салата підкреслює, що компоненти-зооніми є одними з найбільш національно маркованих елементів мови, поєднуючи в собі універсальність та водночас образну індивідуальність і локальність [28].

За визначенням І. О. Голубовської, зооніми – це лексико-семантичні варіанти слів, що виступають як загальні (родові) назви тварин, наприклад: *bear, fox, wolf, dog, cat*. Подібне значення мають також терміни «зоонімна лексика», «аніمالістична лексика» та «аніمالізми» [9, с. 62].

Зооніми відносяться до власних назв тварин у прямому повсякденному значенні та широко представлені як у самостійних лексичних одиницях, так і в складі стійких виразів у різних мовах світу; за словами О. П. Демиденко, вони є одними з найдавніших і найпоширеніших елементів мови [11, с. 63].

Таким чином, термін «зоонім» охоплює широке поняття, яке включає слова, що позначають родові та видові назви тварин. У наше дослідження були

включені назви домашніх тварин і улюбленців, диких звірів, птахів як домашніх, так і диких, гризунів, плазунів, земноводних, а також міфологічних істот.

Із вище зазначеного можна сказати, що зооніми у фразеологізмах виступають культурно-маркованими реаліями та слугують образною основою, на якій формується їхня семантика. У різних мовах можуть зустрічатися як унікальні, так і подібні образи.

Національно-культурне значення фразеологічних одиниць є багатошаровим: воно включає і ідіоматичне значення, яке відображає явища минулого та сучасності, і семантику слів, що входять до складу фразеологізму, що відображають культурні об'єкти та традиції, а також значення вільного словосполучення, яке описує конкретні звичаї, побутові особливості та культурні реалії народу.

Зоономінативні фразеологізми є не лише мовними одиницями, а й носіями культурної інформації. Вони поєднують лексичну стабільність, образність і оцінність, що робить їх складним, багатогранним об'єктом дослідження для лінгвістики та автоматичного перекладу.

Таким чином, зоономінативні фразеологізми поєднують у собі лексичну сталість, образність та культурну маркованість, що робить їх цінними не лише для лінгвістичних досліджень, а й для практики автоматичного перекладу. Вивчення їхніх семантичних, конотативних та оцінних аспектів дозволяє глибше зрозуміти специфіку національної мови, культурні стереотипи та систему асоціацій, притаманних носіям конкретної мовної спільноти.

У перспективі такі дослідження сприяють удосконаленню методів перекладу фразеологізмів, зокрема тих, що містять зооніми, забезпечуючи точнішу передачу не лише буквального значення, а й культурно-емоційної конотації вислову.

1.2. Типологічні основи класифікації зоономінативних фразеологізмів

Перейшовши до класифікацій фразеологізмів, слід зазначити, що одним із перших систематизаторів у цій сфері вважається Ш. Баллі. Учений виокремлював дві основні групи фразеологічних одиниць: фразеологічні сполучення та фразеологічні єдності. Такий поділ зумовлений різним ступенем їхньої експресивності та емоційного забарвлення.

Існує кілька підходів до класифікації фразеологічних одиниць. У вітчизняному мовознавстві зазвичай спираються на систему російського лінгвіста В. В. Виноградова, який у 1977 році розвинув і доповнив ідеї французького дослідника Ш. Баллі. Основою цієї системи є ступінь з'єднаності складових частин фразеологізму та співвідношення значення цілого вислову із семантикою окремих компонентів [18, с. 10-11].

Фразеологічні зрощення є неподільними семантичними одиницями, значення яких неможливо зрозуміти, спираючись лише на окремі компоненти. Зазвичай це словосполучення, що містять архаїзми або мають настільки метафоричне забарвлення, що первісне значення слів у складі вислову втрачається і більше не асоціюється з їхньою денотативною семантикою.

Такі фразеологізми у реченні не допускають жодних перестановок або уточнень. У контексті зоономінативних фразеологізмів прикладом може бути вираз «*вовк у овечій шкурі*», де значення цілого образу повністю відокремлене від буквального сенсу слів «*вовк*» і «*овеча шкура*» [16, с. 242]. Дехто ототожнює фразеологічні зрощення з ідіомами. Ідіома – це стале, неподільне словосполучення, яке володіє закінченим, самодостатнім значенням [33, с. 209].

Фразеологічні єдності – це семантично неподільні одиниці, які сприймаються мовцями здебільшого асоціативно. Синтаксично вони не є вільними, однак, знаючи значення окремих компонентів, можна здогадатися про загальний сенс виразу. У порівнянні з ними фразеологічні сполучення мають особливість: один із компонентів залишається тісно пов'язаним у

словосполученні, а інший зберігає своє денотативне значення і легко розшифровується. Зазвичай такі слова вживаються обмежено [7, с. 99].

Фразеологічні сполучення – це стійкі мовні звороти, які не є повністю самостійними семантичними одиницями, оскільки їхні складові зберігають певну автономію. Одне зі слів у такому звороті має визначене значення і не може бути замінене іншим, тоді як слова, що його доповнюють, можуть змінюватися місцями або замінюватися синонімічними.

Фразеологічні сполучення належать до типу фраз, що формуються через поєднання взаємопов'язаних значень слів. Їхні складові можуть зберігати власні лексичні значення та входити до складу інших фразеологічних об'єднань, створюючи мінімальні одиниці для формування нових смислових серій [4, с. 39-41].

За функціональним підходом П. Мюлднер-Нецковський виділяє три категорії фразеологічних одиниць. Відкриті одиниці потребують пояснення контексту та правил вживання, щоб зрозуміти їхнє значення. Закриті одиниці складаються з кількох слів, які утворюють стійкий вираз, що дотримується синтаксичних правил і може входити до складу складніших фразеологізмів. Формальні одиниці призначені для однозначного розуміння у конкретних ситуаціях; вони подібні до закритих, але функціонують як самостійні вислови. Така класифікація створює основу для виділення спеціалізованих груп, наприклад зономінативних фразеологізмів [19, с. 24].

Особливо це актуально для зономінативних фразеологізмів, де поєднання буквального і переносного значення вимагає чіткого розмежування функціональних типів. Класифікація за функціональним принципом допомагає виділити групи виразів, що можуть мати різні рівні переносності та стилістичної забарвленості, і таким чином формує методологічну основу для розробки адаптивних стратегій перекладу та створення спеціалізованих словників і корпусів.

За походженням фразеологізми можна поділити на кілька груп у таблиці 1.1 [31, с. 81]:

Таблиця 1.1 – Класифікація фразеологізмів за походженням

№	Категорія фразеологізмів	Опис / приклади
1	Народні вирази	Стійкі вислови народної мови, що виникли в побутовому мовленні, анекдотах, жартівливих висловах
2	Професіоналізми	Терміни та спеціалізовані вислови, які набули метафоричного значення
3	Запозичені та перекладені	Фразеологізми, запозичені з інших мов або перекладені з них
4	Антична культура	Вислови, що походять із античної літератури та культури
5	Біблійні та євангельські	Вислови, що мають біблійне або євангельське походження
6	Вислови відомих авторів	Афоризми, цитати, вислови відомих людей

Типологія фразеологізмів враховує походження і культурний контекст, що впливає на їхнє значення і вживання. Ступінь стійкості та можливість змінювати складові визначає, наскільки фразеологізм можна адаптувати в мовленні. Метафоричність і емоційне забарвлення надають виразам образності: у зоонімінативних фразеологізмах образи тварин передають риси характеру, поведінку або соціальні ролі, як у висловах «хитрий як лис» або «лисий як курка» [28].

Синтаксична структура фразеологізмів теж відрізняється. Деякі з них функціонують як цілісні частини речення, інші зберігають певну автономність, що дозволяє змінювати порядок слів або додавати уточнення. Таке розуміння допомагає правильно інтерпретувати вислови при перекладі, зберігаючи їхній смисл і образність.

Фразеологізми не лише передають інформацію, а й зберігають культурні й мовні традиції, відтворюють ментальність народу та роблять мовлення більш емоційним і наочним.

Фразеологізми часто виникають із конкретних історичних або соціальних умов. Наприклад, образи тварин у народних висловах відображають давні уявлення про їхні поведінкові характеристики, які люди

спостерігали в повсякденному житті. Це дозволяє зрозуміти не тільки семантику окремого виразу, а й культурні стереотипи, що існували у певну епоху.

Мовна економія теж впливає на появу стійких виразів. Фразеологізм дозволяє передати складне поняття або оцінку коротко і образно. Наприклад, вираз «зуб за зуб» у концентрованій формі передає ідею відплати або справедливості, без необхідності пояснювати її словами [4, с. 39-45].

Зооніміативні фразеологізми відображають не лише характеристики тварин, а й соціальні й психологічні аспекти поведінки людини. Вирази типу «як кіт з собакою» або «вовк у овечій шкурі» легко передають конфліктні або приховані риси поведінки, роблячи мовлення більш образним і зрозумілим співрозмовнику.

Фразеологізми також відіграють важливу роль у навчанні мови та культурі перекладу. Вивчення їх дозволяє глибше зрозуміти образне мислення народу, логіку словосполучень і метафоричні моделі мови. Це особливо актуально для автоматичного перекладу, оскільки правильне відтворення фразеологізмів в іншій мові вимагає не лише знання слів, а й розуміння культурного і емоційного контексту.

1.3. Сучасний автоматичний і автоматизований переклад: тенденції розвитку та зв'язок зі штучним інтелектом

У ХХІ столітті інтенсивно досліджуються поняття, сутність та алгоритми штучного інтелекту, що зумовлено стрімким розвитком високих технологій, глобальною інформатизацією та комп'ютеризацією суспільства. Водночас ідеї ШІ, його концептуальні засади та теоретичні передумови виникли задовго до сьогодення і стали основою формування цього наукового напрямку [32].

Зараз у сфері штучного інтелекту активно розвиваються кілька практичних напрямів, серед яких особливе місце займає опрацювання природної мови. До нього належить створення систем «питання–відповідь» та

технологій автоматичного перекладу. Як зазначають Д. В. Лубко та С. В. Шаров, головна складність у розробці природно-мовних інтерфейсів і систем машинного перекладу полягає в тому, що переклад тексту можливий лише за умови правильного розуміння його змісту й урахування контексту, пов'язаного з попередньою інформацією [22, с. 18].

Доцільно розглянути технічні та психолінгвістичні аспекти застосування штучного інтелекту в усному та письмовому перекладі. Якщо раніше поняття «перекладач» однозначно асоціювалося з людиною, то з появою комп'ютерних технологій ситуація змінилася: сьогодні функцію перекладу частково виконують програми-перекладачі.

Процес перекладу є інтелектуальною діяльністю, тому цілком зрозуміло, що виникають сумніви й дискусії щодо того, чи здатні комп'ютери врахувати всі мовні та позамовні чинники і забезпечити якість перекладу, співставну з людською. Попри це, нині в галузі як усного, так і письмового перекладу вже створено значну кількість розробок, а машинний переклад розглядається як один із ключових напрямів розвитку технологій штучного інтелекту [32].

У процесі машинного перекладу на вхід системи подається текст без будь-яких додаткових інструкцій, а на виході генерується його відповідник іншою мовою. Це перетворення здійснюється автоматично, без участі людини, хоча в окремих випадках можливе подальше постредагування.

У ширшому розумінні машинний переклад є окремою науковою галуззю, що сформувалася на перетині лінгвістики, математики та кібернетики й спрямована на створення систем, здатних реалізовувати автоматичний переклад у його вузькому значенні [13, с. 138].

У сучасній перекладацькій практиці дедалі частіше застосовуються інноваційні технології, зокрема системи автоматизованого перекладу (CAT-tools), які базуються на технології пам'яті перекладів (*translation memory*). Використання таких інструментів дозволяє підвищити швидкість та якість роботи перекладача, що особливо важливо у процесі перекладу

фразеологічних одиниць, зокрема зоонімного характеру, де необхідна точність та збереження культурно маркованих значень.

Штучний інтелект відіграє ключову роль у сфері перекладу та локалізації, адже забезпечує можливість створення більш гнучких систем, здатних враховувати культурні й контекстуальні особливості. Зростаюча потреба у якісному перекладі, зокрема аудіовізуальному, транскреації чи постредагуванні машинного перекладу, свідчить про трансформацію уявлень про професію перекладача. У таких умовах важливим завданням стає здатність фахівця працювати з великими обсягами текстів та адаптувати переклад до культурного коду цільової мови.

У контексті перекладу зоонімінативних фразеологізмів автоматизовані системи й технології ШІ виступають не лише допоміжними інструментами, а й засобами, що сприяють кращому відтворенню образності, уникненню буквальних помилок і створенню «невидимого перекладача», який робить текст максимально природним для іншомовного читача [14, с. 10-11].

Автоматизований переклад (САТ-системи) розглядається як одна з ключових технологій сучасної перекладацької практики. На відміну від машинного перекладу, де весь процес виконує комп'ютерна система, автоматизований переклад передбачає активну участь людини-перекладача, а комп'ютер виступає допоміжним інструментом. Такі програми забезпечують доступ до термінологічних баз, словників і глосаріїв, а також зберігають раніше здійснені переклади для подальшого використання у подібних контекстах. Це особливо важливо під час роботи з фразеологізмами, зокрема зоонімного типу, оскільки вони вимагають не буквального, а культурно адекватного відтворення.

Історичні витоки автоматизованого перекладу пов'язані з появою комп'ютерів у середині ХХ століття. Уже тоді розпочалося створення перших термінологічних баз даних, зокрема Eurodicautom у країнах Західної Європи та подібних проєктів у Радянському Союзі. Ці напрацювання стали підґрунтям для розвитку сучасних САТ-систем, які нині активно інтегрують елементи

штучного інтелекту, що дозволяє значно підвищити точність перекладу складних мовних одиниць, включаючи культурно марковані зономінативні фразеологізми [26].

Сучасну концепцію автоматизованого перекладу вперше запропонував Мартін Кей у 1980 році, підкресливши, що комп'ютер може виконувати рутинні операції, звільняючи людину для завдань, які потребують аналітичного та творчого мислення. У письмовому перекладі комп'ютерні системи використовуються для роботи зі словниками, глосаріями та пам'яттю перекладів (*translation memory*), що містить приклади попередніх перекладів. Крім того, застосовуються корпуси текстів – великі колекції матеріалів різними мовами, які дозволяють аналізувати вживання слів та виразів загалом або у конкретних галузях.

Для локалізації програмного забезпечення використовуються спеціалізовані інструменти, наприклад SDL Passolo, що дозволяють перекладати тексти безпосередньо у програмних ресурсах. Аудіовізуальний переклад, зокрема переклад фільмів, підтримується програмними засобами, які поєднують пам'ять перекладів із можливістю створення субтитрів відповідно до стандартів відео [26].

У спеціалізованих галузях, де обсяг текстів та термінології є відносно сталим, перекладачі активно використовують машинний переклад у поєднанні з постредагуванням для забезпечення високої якості перекладу термінів і стійких виразів. На сучасному ринку представлені різні CAT-програми, серед яких *SDL Trados*, *memoQ*, *Transit*, *Déjà Vu*, *Wordfast*, *Wordfast Anywhere*, *OmegaT*, які допомагають систематизувати переклад і підвищують його ефективність.

Автоматизований переклад охоплює широкий спектр інструментів і засобів, що підтримують роботу перекладача:

1. Програми перевірки правопису, інтегровані в текстові редактори або як окремі утиліти.

2. Інструменти для перевірки розділових знаків, які можуть бути вбудованими або додатковими.
3. Програми управління термінологією, що дозволяють створювати та підтримувати електронні термінологічні бази, наприклад, FileMaker Pro, LogiTerm, SDL MultiTerm, Termex.
4. Електронні словники, як одно-, так і багатомовні.
5. Терміносистеми, доступні локально або онлайн, такі як The Open Terminology Forum або TERMIUM Plus.
6. Програми для повнотекстового пошуку, що забезпечують швидкий доступ до раніше перекладених матеріалів, наприклад, Naturel, ISYS Search Software, dtSearch.
7. Конкордансери, які дозволяють шукати приклади вживання слів і висловів у одномовних, двомовних та багатомовних корпусах або бітекстах.
8. Бітексти – поєднання оригінальних текстів та їхніх перекладів, що аналізуються за допомогою інструментів пошуку або конкордансів.
9. Програмне забезпечення для управління перекладацькими проєктами, що допомагає організовувати та контролювати виконання завдань у складних проєктах.
10. Менеджери пам'яті перекладів (TMM), які містять базу сегментів текстів та їх перекладів різними мовами.
11. Майже повністю автоматизовані системи, що нагадують машинний переклад, але дозволяють користувачеві вносити зміни у сумнівних випадках; такі системи часто називають машинним перекладом за участю людини [2].

Використання цих технологій особливо актуальне для перекладу фразеологічних одиниць, зокрема зономінативних, оскільки вони дозволяють зберігати семантичну точність, культурну специфіку та адаптувати переклад до контексту цільової мови.

Крім класичних САТ-систем, сьогодні активно розвиваються хмарні платформи для перекладу, які дозволяють колективну роботу над проєктами в

режимі онлайн. Такі системи забезпечують синхронний доступ до термінологічних баз, пам'яті перекладів та інструментів постредагування, що особливо важливо при роботі з великими обсягами матеріалів та при перекладі контенту різних доменів.

Сучасні автоматизовані системи перекладу дедалі частіше інтегрують алгоритми штучного інтелекту, що забезпечує не тільки синтаксичну та лексичну адекватність, а й врахування семантики та прагматики тексту. Це дає змогу системам коректніше обробляти стійкі вирази, ідіоми та фразеологізми, зокрема зоонімінативні, що мають високий рівень культурної маркованості.

Є розвиток інтерактивного перекладу, коли системи пропонують кілька варіантів перекладу, а перекладач вибирає найбільш доречний або коригує його. Такий підхід значно підвищує точність та культурну адекватність перекладу, особливо у випадку спеціалізованих текстів, де важливе збереження семантичних нюансів і конотацій [32].

Системи машинного та автоматизованого перекладу також активно застосовуються у локалізації контенту, включаючи веб-сайти, мобільні додатки, програмне забезпечення та аудіовізуальні продукти. Вони дозволяють забезпечити адаптацію тексту до культурного та мовного контексту цільової аудиторії, а також скоротити час і витрати на переклад.

В умовах глобалізації та цифровізації, використання сучасних технологій перекладу стає критично важливим для забезпечення ефективної міжкультурної комунікації, збереження змістовної та стилістичної точності, а також підтримки навчальних, наукових та професійних потреб користувачів. Завдяки цьому, автоматизовані технології перекладу стають невід'ємною складовою професійної компетентності перекладача XXI століття.

Сучасні технології автоматичного та автоматизованого перекладу активно інтегрують штучний інтелект і САТ-системи, що дозволяє підвищувати швидкість, точність і культурну адекватність перекладу. Такі системи працюють з термінологічними базами, пам'яттю перекладів і

корпусами текстів, що забезпечує правильне відтворення стійких виразів, фразеологізмів та зономінативних одиниць.

Нейромережеві алгоритми (Neural Machine Translation) враховують контекст всього тексту, що зменшує буквальні помилки та зберігає стилістичні та семантичні особливості оригіналу. Інтерактивні платформи дозволяють перекладачеві обирати оптимальні варіанти перекладу та здійснювати постредагування для досягнення максимальної точності.

Автоматизовані технології широко застосовуються у локалізації контенту, включаючи веб-ресурси, програмне забезпечення та аудіовізуальні продукти, забезпечуючи адаптацію тексту до культурного та мовного контексту цільової аудиторії. Використання цих інструментів особливо важливе при роботі зі спеціалізованими та культурно маркованими одиницями, такими як зономінативні фразеологізми [26; 32].

Таким чином, автоматизовані системи перекладу та штучний інтелект стають ключовими інструментами сучасного перекладача, дозволяючи ефективно поєднувати технології та професійну компетентність для забезпечення високоякісного перекладу в умовах цифровізації.

Вони не лише оптимізують робочі процеси та скорочують час виконання перекладів, а й сприяють точному відтворенню семантичних, стилістичних та культурних особливостей текстів, зокрема складних фразеологічних одиниць та зономінативних висловів. У результаті, професійний перекладач ХХІ століття стає не лише носієм мовних знань, а й експертом у роботі з інтелектуальними технологіями, здатним адаптувати переклад до потреб цільової аудиторії та забезпечувати його природність і адекватність у будь-якому контексті.

1.4. Методи автоматичного перекладу та їх обмеження

Машинний переклад являє собою автоматизований процес перетворення тексту з однієї природної мови на іншу за допомогою комп'ютерних алгоритмів та програмних систем. Ця галузь обчислювальної лінгвістики

поєднує методи штучного інтелекту, статистичного аналізу та глибокого навчання для вирішення однієї з найскладніших задач обробки природної мови. Основна мета машинного перекладу полягає у створенні систем, здатних відтворювати не лише лексичне значення слів і фраз, але й граматичну структуру, семантичний зміст та культурні особливості оригінального тексту. Протягом десятиліть у цій сфері запропоновано численні підходи – від простих словникових відповідностей до складних нейронних архітектур, що дозволяють досягати рівня перекладу, порівнянного з людським [17, с. 10].

У розвитку автоматизованого перекладу значне значення мають сучасні підходи, зокрема статистичний машинний переклад і нейромережеві моделі [48], які дозволяють підвищувати якість перекладу та роблять міжмовний переклад більш оперативним і доступним.

Автоматизація процесу перекладу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та машинних систем перекладу дозволяє створювати персоналізовані та ефективні рішення для перекладачів, що підвищує швидкість та якість перекладу. Водночас слід враховувати низку обмежень автоматизованого перекладу, таких як неточності перекладу та складнощі з мовами, що мають складні граматичні структури, оскільки ці фактори можуть призводити до помилок у перекладеному тексті [57, с. 423].

Застосування нейронних мереж у системах автоматичного перекладу сприяє підвищенню точності та природності результатів, оскільки вони здатні аналізувати контекст і враховувати його для правильного відтворення сенсу тексту. Сучасні платформи, такі як Google Translate та DeepL, демонструють значний прогрес у перекладі між багатьма мовами, що свідчить про постійний розвиток галузі та розширення можливостей автоматизованого перекладу [46].

Результати досліджень у цій сфері мають велике практичне значення для вдосконалення технологій перекладу та поліпшення міжкультурної комунікації, проте їхнє застосування потребує усвідомлення наявних обмежень і викликів, які можуть виникати під час використання машинного перекладу.

Розвиток автоматизованого перекладу сприяв значному підвищенню якості перекладів, а також збільшенню їхньої швидкості та доступності. Водночас необхідно враховувати існуючі обмеження та недоліки цього процесу для досягнення оптимальних результатів.

Наукові дослідження у сфері автоматизованого перекладу мають велике значення, оскільки вони сприяють удосконаленню технологій машинного перекладу та вирішенню проблем, що виникають під час впровадження нових методів і підходів.

Статистичні методи перекладу, які спираються на великі корпуси паралельних текстів, дозволяють досягати прийнятних результатів, особливо при перекладі стандартних виразів і фраз, що підвищує якість автоматизованого перекладу. Водночас ці методи мають обмеження при роботі з рідкісними чи спеціалізованими термінами і можуть допускати помилки в контекстах, що потребують глибокого розуміння значення тексту. Для підвищення точності часто застосовується комбінований підхід, який поєднує статистичні методи з сучасними нейронними мережами, здатними враховувати складні мовні структури та контекстні залежності [48].

Інтеграція автоматизованого перекладу з іншими інструментами, такими як текстові редактори, електронні словники та допоміжні програми, спрощує процес перекладу та сприяє досягненню більш точних результатів. Це особливо важливо для ефективного використання технологій у практичній діяльності перекладача.

Постійне вдосконалення технологій автоматизованого перекладу дозволяє підвищувати якість перекладів і відкриває нові можливості для їхнього застосування в різних сферах, включаючи науку, бізнес і культуру. Автоматизовані системи перекладу стають незамінним інструментом для швидкого й точного оброблення великих обсягів інформації, що особливо актуально в умовах зростання міжнародних комунікацій та обміну даними [2].

Використання комп'ютерних технологій у сфері автоматизованого перекладу забезпечує перекладачам доступ до великих ресурсів, включно зі

словниками та іншими довідковими матеріалами, що сприяє підвищенню ефективності та якості перекладів.

Незважаючи на значні успіхи в розвитку машинного перекладу та впровадженні різних методів керованого перекладу, сучасні системи досі мають низку суттєвих обмежень, що впливають на їхню ефективність і здатність адаптуватися до конкретних потреб користувачів та контекстуальних вимог.

Однією з ключових проблем є обмежені можливості точного контролю процесу перекладу: більшість існуючих систем пропонують лише загальні налаштування, такі як вибір рівня формальності або тематики тексту, тоді як детальне налаштування окремих аспектів перекладу – синтаксису, лексики чи культурних особливостей – залишається недоступним. Крім того, проблема семантичної узгодженості у керованому перекладі полягає в тому, що зміни одного параметру перекладу (наприклад, стилю) можуть непередбачувано впливати на інші характеристики тексту, порушуючи його цілісність та адекватність. Водночас динамічна адаптація до контексту й досі залишається складним завданням для сучасних автоматизованих систем.

Таким чином, незважаючи на значний прогрес у розвитку методів автоматичного та автоматизованого перекладу, існуючі системи все ще потребують подальшого вдосконалення. Поєднання статистичних та нейромережових підходів, інтеграція машинного перекладу з іншими інструментами та активна участь перекладача у процесі постредагування дозволяють досягати більш високої точності та природності перекладу.

Водночас подолання обмежень, пов'язаних із контекстуальною адаптацією, семантичною узгодженістю та культурними особливостями тексту, залишається ключовим завданням для подальшого розвитку технологій автоматизованого перекладу і забезпечення їх ефективного застосування у різних сферах людської діяльності.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто теоретичні основи дослідження зоономінативних фразеологізмів та особливостей їх автоматичного перекладу. Зокрема, встановлено, що фразеологізми, як стійкі мовні одиниці, є не лише засобом номінації, а й носіями культурної інформації, що відображає історичний досвід, етнокультурні установки та стереотипи конкретного народу.

Особлива увага приділена зоономінативним фразеологізмам, які містять назви тварин та несуть образне, метафоричне або емоційне значення. Вони характеризуються структурною специфікою, що включає денотативний та конотативний компоненти, а також оцінність, що проявляється через стійкі культурні асоціації, наприклад, лисиця – хитрість, вовк – агресивність, собака – відданість або зневага. Такі одиниці є важливим об'єктом лінгвістичних та культурологічних досліджень і створюють додаткові виклики для перекладу через високу культурну маркованість.

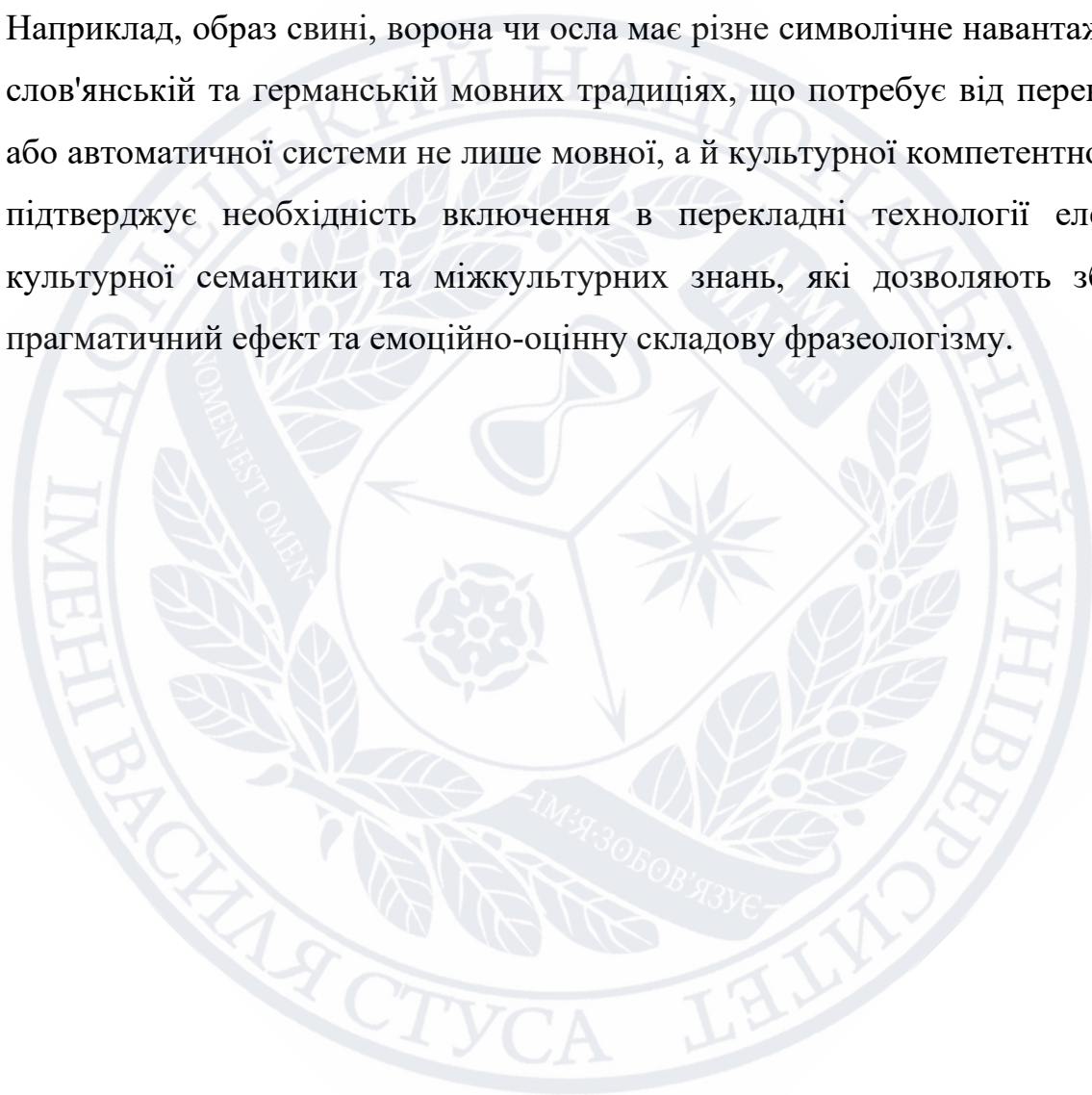
Розглянуто класифікаційні підходи до фразеологізмів, які базуються на рівні семантичної неподільності, походженні та функціональності, що дозволяє виділяти спеціалізовані групи, зокрема зоономінативні. Показано, що для адекватного відтворення цих одиниць у іншій мові необхідно враховувати не лише денотативний сенс, а й конотативну складову та культурно-національні особливості.

У контексті автоматичного та автоматизованого перекладу визначено сучасні тенденції розвитку технологій штучного інтелекту, включно з нейромережевими моделями та САТ-системами. Підкреслено, що ці технології сприяють підвищенню точності, швидкості та культурної адекватності перекладу, однак мають і певні обмеження, зокрема при відтворенні культурно маркованих та метафоричних фразеологізмів.

Таким чином, дослідження теоретичних аспектів зоономінативних фразеологізмів та сучасних технологій їх перекладу створює основу для подальшого аналізу практичних методів перекладу, удосконалення алгоритмів

автоматизованих систем і забезпечення точного відтворення семантики та культурної конотації в іншомовному середовищі.

Крім того, проаналізовано лінгвокультурні чинники, що впливають на формування та інтерпретацію зоонімативних фразеологізмів. Встановлено, що національно-специфічні образи тварин можуть суттєво відрізнятися в різних мовах, що ускладнює пошук адекватних перекладацьких відповідників. Наприклад, образ свині, ворона чи осла має різне символічне навантаження у слов'янській та германській мовних традиціях, що потребує від перекладача або автоматичної системи не лише мовної, а й культурної компетентності. Це підтверджує необхідність включення в перекладні технології елементів культурної семантики та міжкультурних знань, які дозволяють зберегти прагматичний ефект та емоційно-оцінну складову фразеологізму.

РОЗДІЛ 2.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЗООНОМІНАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНИХ ЛІНГВОКОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМАХ

2.1. Технологічні особливості функціонування систем машинного перекладу

У ХХІ столітті машинний переклад зазнав значного розвитку, що підтверджується появою систем машинного перекладу та штучного інтелекту, які активно застосовуються як у професійній перекладацькій практиці, так і в повсякденному житті. У зв'язку з цим постає потреба визначити, яка з таких систем забезпечує більш адекватні варіанти перекладу та характеризується меншою кількістю труднощів при передачі текстів з англійської мови українською.

Переклад розглядається як особливий вид мовленнєвої діяльності, що полягає у відтворенні змісту тексту засобами іншої мови із збереженням його смислової та культурної адекватності. У цьому процесі створюється мовленнєвий твір іншою мовою, який водночас відображає і творчо трансформує оригінал. Саме ці характеристики стають визначальними для систем машинного перекладу, адже їх основним завданням є перетворення вихідного тексту на іншій мовній основі з максимальною смисловою точністю [15, с. 34].

Машинний переклад (МП) упродовж останніх років демонструє стрімкий розвиток завдяки впровадженню новітніх технологій штучного інтелекту та глибинного навчання. Його основне завдання полягає у подоланні мовних бар'єрів і забезпеченні ефективної міжкультурної комунікації. Сучасні системи МП функціонують на основі складних алгоритмів аналізу, моделювання та відтворення мовлення, що дозволяє досягати більшої точності у перекладі текстів різного рівня складності.

Технологічні особливості їхньої роботи полягають у використанні корпусів текстів, статистичних моделей, нейронних мереж і методів обробки природної мови, які забезпечують автоматичне виявлення смислових відповідників та побудову адекватних перекладів. У цьому контексті важливо враховувати як переваги, так і обмеження таких систем, адже саме від їхньої продуктивності та точності залежить якість кінцевого результату [3].

У процесі машинного перекладу мовна модель відіграє ключову роль, оскільки забезпечує розуміння та побудову граматично правильного й контекстуально доречного перекладу. Під мовною моделлю розуміють статистичну систему, що визначає ймовірність появи певних послідовностей слів у мові. Завдяки цьому система машинного перекладу може прогнозувати найбільш імовірні варіанти словосполучень і речень як у вихідній, так і в цільовій мові [47, с. 93].

Ще у 1959 р. філософ Й. Бар-Хіллел (Yohoshua Bar-Hillel) висловив думку про неможливість створення системи, здатної забезпечувати повністю автоматичний і високоякісний переклад. Водночас він не відкидав саму ідею машинного перекладу, вважаючи перспективним напрямом створення «людино-машинного симбіозу», у якому комп'ютерні технології слугували б допоміжним інструментом для перекладача.

Ці погляди істотно вплинули на розвиток машинного перекладу в США. Так, у 1966 р. спеціальна комісія ALPAC (Automatic Language Processing Advisory Committee), створена Національною академією наук США, дійшла висновку, що машинний переклад є економічно не вигідним, адже співвідношення вартості та якості результатів було незадовільним [53, с. 296].

Отже, уже перші дослідження та спроби створення автоматизованих систем продемонстрували як перспективність машинного перекладу, так і його значні обмеження, пов'язані з технічними й лінгвістичними чинниками. Подальший розвиток МП супроводжувався поступовим удосконаленням технологій, що дозволило виокремити його ключові характеристики та

специфічні риси. Щоб краще зрозуміти специфіку функціонування машинного перекладу, розглянемо його ключові характеристики у таблиці 2.2 [53].

Таблиця 2.2 – Основні риси та особливості машинного перекладу

№	Характеристика	Пояснення
1	Специфічний вид перекладу	Машинний переклад є особливим видом перетворення текстів з однієї мови на іншу.
2	Багатоступінчастий процес	Переклад включає не лише трансформацію між природними мовами, а й перетворення інформації з «мови комп'ютера» у зрозумілу людині форму.
3	Посередник у процесі	Для роботи машинного перекладу необхідний комп'ютер із відповідним програмним забезпеченням; розвиток МП залежить від прогресу в інформатиці, кібернетиці та технологіях.
4	Залежність якості від алгоритмів	Чим досконаліша програма та алгоритм системи, тим точніший переклад.
5	Основна сфера застосування	Переважають письмові тексти; активно розробляються системи для перекладу мовного потоку.
6	Швидкість обробки	Висока швидкість обробки інформації, іноді за рахунок зниження точності перекладу.
7	Вплив людського фактора	Використання МП передбачає часткову або повну відсутність участі людини, що важливо при роботі з конфіденційною інформацією.

Виділено найбільш поширені сучасні онлайн-ресурси машинного перекладу на рис. 2.1 [53, с. 296-298]:

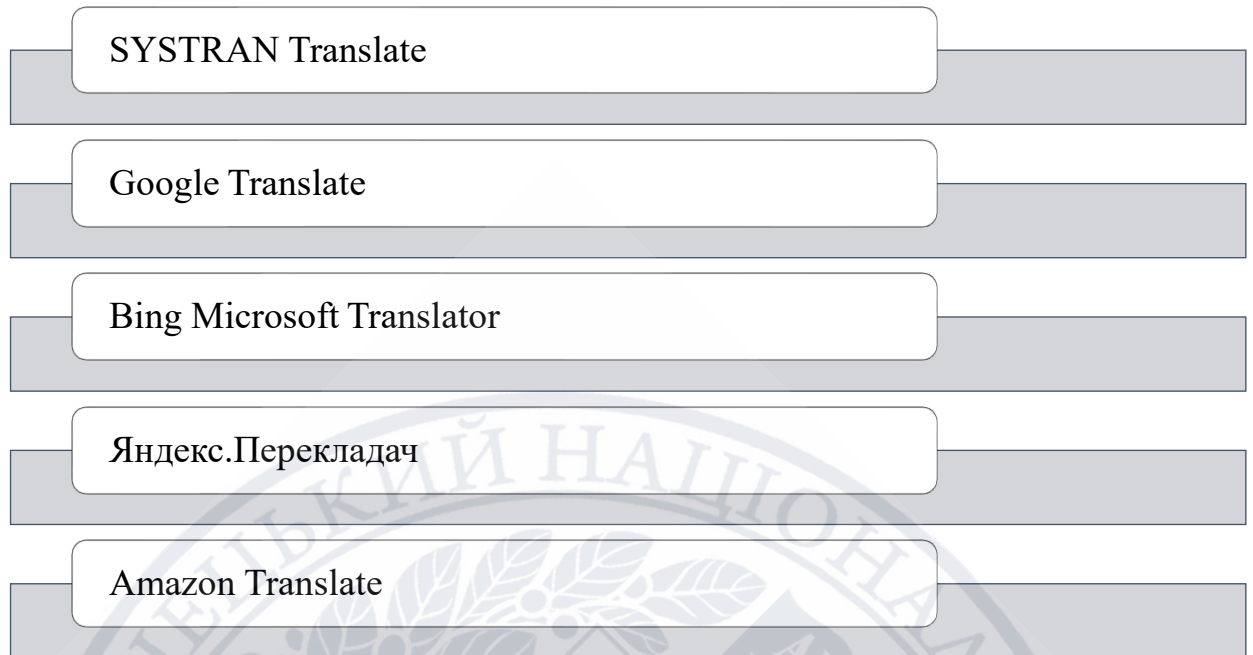

Рисунок 2.1 – Найпопулярніші сучасні онлайн-сервіси машинного перекладу

Першою у списку є система машинного перекладу SYSTRAN, яка пропонує низку переваг для оцінки точності як усного, так і письмового перекладу. Механізми SYSTRAN застосовують різноманітні стратегії для адаптації до конкретних галузей: вони дозволяють навчати нові моделі перекладу, використовують пам'ять перекладу для автоматичного постредагування існуючих моделей, а також забезпечують видалення та повторне використання термінології [58, с. 7].

SYSTRAN дозволяє підвищити точність і адекватність перекладів у спеціалізованих галузях завдяки використанню пам'яті перекладів і можливості навчання нових моделей для конкретної сфери. Для покращення якості перекладу система застосовує гібридний підхід, який поєднує нейронні та статистичні методи машинного перекладу [36]. Завдяки такому поєднанню SYSTRAN забезпечує більш точний і гнучкий переклад, особливо при роботі зі складною мовною структурою або спеціалізованою термінологією.

Функціональні можливості SYSTRAN також корисні для оцінювання якості перекладу. Наприклад, систему застосовували для аналізу плавності та придатності перекладу метаданих [37]. Це свідчить про те, що SYSTRAN

здатна надавати точні переклади для специфічних завдань, таких як робота з метаданими чи структурованими текстами.

Слід зауважити, що якість машинного перекладу залежить не лише від самої системи. На точність і адекватність перекладу також впливають такі чинники, як вибрана мовна пара, тематика тексту та його складність [55, с. 210]. Тому під час оцінки якості машинного перекладу необхідно брати до уваги ці фактори та застосовувати як автоматичні методи перевірки, так і оцінку людськими експертами [60, с. 2].

Однією з головних переваг Google Translate є його доступність і широка поширеність. Цей безкоштовний онлайн-сервіс перекладу від Google відкритий для будь-якого користувача у світі, що дозволяє застосовувати та оцінювати якість машинного перекладу в різноманітних умовах і для різних мовних пар [39, с. 335].

За останні роки Google Translate зазнав суттєвого вдосконалення, особливо після впровадження нейронного машинного перекладу (NMT). Система NMT, відома як Google Neural Machine Translation (GNMT), демонструє конкурентоспроможні результати порівняно з іншими сучасними системами [45, с. 20]. На відміну від попередніх фразових методів перекладу, інтеграція нейронних мереж дозволяє зменшити кількість помилок у перекладі в середньому на 60% [45, с. 2]. Таке підвищення точності робить Google Translate більш ефективним інструментом для оцінки якості машинного перекладу.

Таким чином, Google Translate має низку переваг для оцінки якості машинного перекладу. Його можливості перекладати усні та письмові тексти забезпечують високу доступність, ефективність і конкурентоспроможність. Точність перекладів значно покращилась, і порівняння з роботами професійних перекладачів показало, що система здатна створювати досить точні машинні переклади.

Ще одна система машинного перекладу, розроблена компанією Microsoft, називається Bing Translator. Вона має низку особливостей і переваг при оцінці ефективності перекладу як письмових, так і усних матеріалів.

Однією з головних переваг Bing Translator є використання технології нейронного машинного перекладу (NMT). Порівняно зі стандартними статистичними методами, NMT забезпечує суттєве підвищення якості перекладів [38, с. 1]. Завдяки цьому Bing Translator може створювати більш точні та гнучкі переклади, що підвищує ефективність машинного перекладу загалом.

Яндекс. Перекладач – це онлайн-сервіс машинного перекладу, розроблений компанією Яндекс. Він використовує нейронний машинний переклад (NMT), що дозволяє досягати високої точності та природності перекладу. Ця технологія дає змогу системі враховувати контекст, граматику та стилістику оригінального тексту, що особливо важливо при перекладі складних або спеціалізованих матеріалів.

Яндекс. Перекладач підтримує понад 90 мов, включаючи рідкісні та регіональні, такі як татарська, удмуртська, баскська та інші. Це робить його корисним інструментом для перекладу між мовами, які не завжди підтримуються іншими популярними сервісами [61].

Завдяки використанню NMT, Яндекс. Перекладач здатний забезпечити більш точні та природні переклади, що робить його ефективним інструментом для оцінки якості машинного перекладу, особливо при роботі з мовами, де інші системи можуть демонструвати нижчу точність.

Останньою системою, яку розглянемо, є Amazon Translate – сервіс машинного перекладу від компанії Amazon Web Services (AWS). Він пропонує широкий набір функцій і має ряд переваг для оцінки точності перекладу як письмових, так і усних матеріалів.

Однією з ключових переваг Amazon Translate є підтримка великої кількості мовних пар. За даними Ж. Яна та ін., сервіс дозволяє перекладати тексти з багатьох мов, включаючи англійську, іспанську, французьку,

німецьку, китайську та інші [59, с. 46]. Такий широкий мовний діапазон забезпечує можливість порівнювати якість перекладу між різними мовними комбінаціями.

Крім того, Amazon Translate використовує технологію нейронного машинного перекладу (NMT), яка показала значне підвищення якості перекладів порівняно з традиційними методами [59, с. 46]. Це дозволяє системі забезпечувати більш точні, природні та гнучкі переклади, особливо при роботі зі складними текстами або спеціалізованою термінологією.

Модель мови зазвичай функціонує у взаємодії з іншими компонентами системи машинного перекладу, зокрема з моделлю перекладу. Модель перекладу є ключовим елементом, який оцінює ймовірність відповідності послідовності слів мови оригіналу послідовності слів у мові перекладу. Вона дозволяє системі машинного перекладу робити обґрунтовані вибори щодо оптимальних варіантів перекладу різних частин речення, забезпечуючи більшу точність та адекватність результату [47, с. 1009].

Основна різниця між мовною та перекладацькою моделями у системах машинного перекладу полягає у їхньому призначенні та функціональній спрямованості. Мовна модель орієнтована на цільову мову і забезпечує формування граматично правильних та контекстуально адекватних речень, тоді як модель перекладу враховує взаємозв'язок між мовою оригіналу та мовою перекладу, оцінюючи ймовірність відповідності послідовностей слів. Разом ці компоненти працюють узгоджено, забезпечуючи точність і зв'язність перекладу.

У системах машинного перекладу ключовим є компонент, який називають декодером. Він відповідає за генерацію перекладеного тексту на мові перекладу, перетворюючи проміжні представлення системи на готове речення, зрозуміле користувачеві [3].

Нейронний машинний переклад базується на використанні штучних нейронних мереж, які здійснюють кодування речень мови оригіналу та їхнє декодування у мову перекладу. Ця зміна підходу до машинного перекладу

дозволила отримувати більш точні, швидкі та контекстуально відповідні переклади [43, с. 5].

Важливим чинником, що сприяв розвитку нейронного машинного перекладу, стало впровадження глибинного навчання та нейронних мереж. На початку 2010-х років зросла увага до глибинного навчання – підгалузі штучного інтелекту, яка спочатку широко застосовувалася у сфері геймінгу [25]. Моделі глибинного навчання показали високу ефективність у виконанні різних завдань обробки природної мови.

Великі мовні моделі, натреновані на величезних корпусах текстів, здатні генерувати більш природні та адекватні переклади, оскільки вони враховують не лише лексичні, а й синтаксичні та семантичні особливості мов.

Обробка тексту системами машинного перекладу відбувається за кілька послідовних етапів, які забезпечують точність та адекватність перекладу. Перший етап – аналіз тексту, під час якого система визначає структуру речень, частини мови та синтаксичні залежності.

На другому етапі відбувається трансформація, тобто пошук відповідників слів, словосполучень та граматичних конструкцій у цільовій мові, враховуючи контекст та семантичні особливості тексту.

Третій етап – генерація перекладу, під час якого система формує текст цільовою мовою, намагаючись зберегти граматичну правильність, стиль та смислову точність оригіналу.

Для реалізації цих етапів застосовуються різні моделі машинного перекладу. Правильні моделі базуються на граматичних та лексичних правилах обох мов, що дозволяє досягти точності, але потребує значних витрат на розробку правил.

Статистичні моделі використовують ймовірнісні методи та великі корпуси текстів для прогнозування найбільш ймовірних перекладів слів і фраз, що підвищує ефективність перекладу при наявності достатньої кількості даних.

Нейронні моделі, зокрема трансформери та глибинні мережі, дозволяють враховувати контекст усього тексту, що забезпечує більш природний та точний переклад, особливо для складних і довгих речень.

Велику роль у сучасних системах відіграють корпуси текстів, які забезпечують навчання моделей. Чим більший та різноманітніший корпус, тим краще система розпізнає контекстні зв'язки та формує адекватні переклади.

Алгоритми семантичного аналізу дозволяють системам визначати значення слів у конкретному контексті та знаходити найбільш підходящі відповідники у цільовій мові, що особливо важливо при перекладі багатозначних слів і фраз.

Системи машинного перекладу зазвичай успішно обробляють загальновживану лексику та стандартні граматичні конструкції, проте вони часто стикаються з труднощами при перекладі фразеологізмів, ідіом, культурно забарвлених виразів та зоонімативних фразеологізмів.

Основними причинами цих проблем є буквальний переклад, відсутність адекватних контекстних аналогів у цільовій мові та обмеження навчальних корпусів, які не охоплюють усі культурні або спеціалізовані вирази [53, с. 295-301].

Знання технологічних принципів роботи систем машинного перекладу дозволяє зрозуміти, чому виникають труднощі при обробці складних мовних конструкцій, таких як культурно забарвлені вислови та зоонімативні фразеологізми. Аналіз процесів, трансформації та генерації перекладу допомагає виявити слабкі місця систем, що дає змогу більш усвідомлено підходити до їхнього вдосконалення та підвищення точності перекладу специфічних лексичних одиниць.

Отже, машинний переклад пройшов тривалий шлях розвитку – від правилкових моделей до сучасних нейронних систем, що ґрунтуються на глибинному навчанні та великих мовних корпусах. Вони забезпечують високу швидкість і відносну точність відтворення текстів, проте залишаються обмеженими у сфері перекладу культурно маркованих елементів, зокрема

фразеологізмів і зоонімативних виразів. Ця проблема зумовлює потребу в спеціальних інструментах і підходах, які б допомогли долати такі труднощі.

2.2. Qu-інструменти та їх роль у перекладі фразеологізмів

Фразеологізми, зокрема ідіоми, сталі вирази та зоонімативні фразеологічні одиниці, належать до найбільш проблемних для машинного перекладу. Це пояснюється їхньою образністю, культурною зумовленістю та відсутністю прямої семантичної відповідності в іншій мові. Стандартні алгоритми, що застосовуються в системах машинного перекладу (мовні та перекладацькі моделі, нейронні мережі), не завжди забезпечують адекватний результат, оскільки схильні до буквального відтворення подібних конструкцій.

Унаслідок цього втрачається змістовна цілісність і стилістична виразність тексту. Саме тому виникає потреба у використанні спеціальних Qu-інструментів – словників, баз даних, корпусів та допоміжних технологій, які покликані підвищити точність і адекватність перекладу фразеологізмів.

Мова та культура неможливі без фразеологічних одиниць, тому вивчення іноземної мови без ознайомлення з фразеологією, яка є одним із найскладніших рівнів мови, є неможливим. Фразеологія дозволяє студенту глибше зануритися в культуру іноземної мови, ознайомитися з типовим культурним середовищем носія мови та його комунікативними особливостями [52, с. 100].

Qu-інструменти (від *query*, *quality*, *questionable* – залежно від термінологічної традиції) розглядаються як додаткові ресурси й програмні засоби, що забезпечують підвищення якості перекладу шляхом уточнення значення, перевірки адекватності та добору найбільш прийнятних відповідників [54]. До них належать:

- електронні словники та глосарії фразеологізмів, які пропонують не буквальні, а культурно адаптовані еквіваленти;

- корпусні інструменти для пошуку контекстів у національних і паралельних корпусах;
- Translation Memory (TM) та термінологічні бази у CAT-системах (Trados, MemoQ, Wordfast), що забезпечують послідовність перекладу;
- QA- та постредагувальні модулі (Quality Assurance tools), здатні виявляти кальки чи невідповідні переклади;
- онлайн-платформи з колективним редагуванням (Proz.com, Glosbe, Linguee), які надають кілька варіантів перекладу та приклади їх уживання.

Інтеграція подібних ресурсів у процес перекладу значно підвищує його якість, особливо під час роботи зі сталими виразами, ідіомами та зоонімативними фразеологізмами.

Електронні словники надають значно гнучкіші можливості для представлення лексикографічної інформації порівняно з традиційними паперовими виданнями. При правильному моделюванні даних та їх структурі одна й та сама інформація може відображатися у різних форматах, що дозволяє:

- а) формувати персоналізовані версії словникових статей залежно від потреб користувача та конкретного контексту;
- б) надавати додаткові ресурси та перехресні посилання для розширеного ознайомлення зі словом.

Електронні словники дозволяють шукати слова як в алфавітному порядку, так і за пов'язаними термінами, щоб швидко знайти точне значення, синоніми або приклади вживання. Крім основного значення, вони зазвичай містять правопис, граматичні особливості, етимологію, форму множини, приклади речень, а також можуть забезпечувати аудіо-вимову та функцію запису голосу.

Серед різновидів електронних словників найпоширенішими є тлумачні словники, словники фразеологізмів, синонімів та двомовні словники-перекладачі. Головною перевагою таких словників є швидкість пошуку:

достатньо ввести слово у рядок пошуку, щоб отримати переклад або тлумачення. Це суттєво економить час майбутніх фахівців з іноземних мов та перекладу, звільняючи їх від рутинної роботи.

Електронні словники поділяються на навчальні, що допомагають у вивченні мови, та двомовні онлайн-словники, призначені для перекладу. Доступ до них може бути як платним, так і безкоштовним.

Прикладом популярного ресурсу є Collins Dictionary, який налічує понад 4,5 мільярда слів і включає тезаурус, перекладач та відео. Пошукова система словника підтримує автопідказку, дозволяючи швидко знаходити потрібні слова. Особливості Collins включають: відео-вимову, ілюстрації до слова, пошук синонімів, огляд граматичних форм, різні значення у британській та американській англійській, а також аудіо-вимову [34, с. 82].

Використання таких електронних словників істотно підвищує ефективність перекладу фразеологізмів, дозволяючи зберігати точність значення, стилістичну специфіку та культурну адекватність перекладу.

Враховуючи специфіку фразеологічних одиниць, їхній переклад часто стає складним завданням для перекладача. Розглянемо приклад, який ілюструє такі труднощі.

«The White House and political appointees have wielded a heavy hand at the Centers for Disease Control and Prevention with guidance regarding masks, testing and most recently, whether the virus can travel beyond six feet and may linger in the air for minutes or hours» [19].

Переклад українською:

«Білий дім і політичні уповноважені застосували надмірну жорсткість у роботі Центрів з контролю та профілактики захворювань, видаючи інструкції щодо масок, проведення тестів та визначення того, чи може вірус поширюватися далі за шість футів і затримуватися у повітрі на кілька хвилин або годин».

Фразеологізм *a heavy hand* у цьому контексті має метафоричне значення – «діяти без такту або з надмірною силою» [49]. В українському перекладі

вдалося підібрати частковий фразеологічний еквівалент «застосувати надмірну жорсткість», що дозволяє зберегти образність і смисл оригіналу. Проте при цьому спостерігається відхилення від граматичної структури англійського виразу.

Саме у таких випадках на допомогу приходять Qu-інструменти – словники, корпуси текстів та спеціалізовані бази даних, які дозволяють перекладачу знаходити найбільш адекватні еквіваленти фразеологізмів, зберігаючи їх зміст і стилістичну специфіку.

Qu-інструменти не лише допомагають знайти буквальний переклад, а й забезпечують культурну адаптацію фразеологізмів. Використання контекстуальних корпусів і прикладів з реальної мови дозволяє перекладачу враховувати стиль, жанр тексту та особливості комунікативної ситуації, що особливо важливо при роботі зі сталими виразами, ідіомами та зоонімативними фразеологізмами. Наприклад, англійський вираз «*let sleeping dogs lie*», що буквально означає «не турбувати сплячих собак», у переносному значенні радить уникати провокування проблем. В українському перекладі застосовується фразеологічний еквівалент «не буди лихо, поки воно тихо», що зберігає метафоричне значення і культурну адекватність [51].

Завдяки Translation Memory та термінологічним базам у CAT-системах забезпечується узгодженість перекладу однакових фразеологізмів у межах одного тексту або низки документів. Це дозволяє уникнути різних варіантів перекладу одного й того ж виразу та підвищує загальну якість і читабельність тексту. Наприклад, у медичних документах англійський зоонімативний вислів «*a wolf in sheep's clothing*» може фігурувати декілька разів. Використання ТМ дозволяє перекладати його послідовно як «вовк у овечій шкурі» у всьому тексті [40].

QA-модулі та інструменти постредагування допомагають виявляти невідповідні переклади, кальки або стилістично неприродні варіанти. Це робить процес перекладу більш надійним, дозволяючи фахівцю сконцентруватися на творчому аспекті адаптації фразеологізмів. Наприклад,

для фразеологізму «*cry wolf*» («*піднімати фальшиву тривогу*») автоматичні системи можуть запропонувати буквальний переклад «плакати вовка», але QA-модуль і постредагування допомагають виправити його на правильний український відповідник «*піднімати фальшиву тривогу*» [41].

Онлайн-платформи, такі як Proz.com, Glosbe або Linguee, дозволяють перекладачам бачити альтернативні варіанти перекладу та приклади їх використання в різних контекстах. Це не тільки прискорює роботу, але й підвищує якість перекладу завдяки обміну досвідом між професіоналами. Наприклад, для виразу «*a dog's breakfast*», що означає «безлад, хаос», можна знайти кілька варіантів перекладу: «котячий бардак», «повний безлад», «хаос», і вибрати найбільш відповідний контексту [50].

Як бачимо, що інтеграція Qi-інструментів у процес перекладу є необхідною для досягнення високої точності, стилістичної відповідності та культурної адекватності перекладу фразеологізмів. Вони не замінюють перекладача, але значно полегшують його роботу, зменшують ризик буквального перекладу та сприяють більш природному відтворенню змісту оригінального тексту. Особливо це стосується зоонімативних фразеологізмів, де без контексту та додаткових ресурсів легко втратити метафоричне або культурне значення виразу.

Попри значні переваги Qi-інструментів, їхня ефективність безпосередньо залежить від якості наповнення баз даних і словників. Якщо у словнику відсутній фразеологізм або він представлений лише у буквальному значенні, переклад не буде адекватним. Саме тому велике значення має постійне оновлення електронних ресурсів, а також залучення до їх формування професійних перекладачів і лінгвістів.

Використання корпусних інструментів відкриває можливості для статистичного аналізу вживаності фразеологізмів у різних жанрах і стилях. Це дозволяє обирати найбільш відповідний варіант перекладу залежно від комунікативної ситуації. Наприклад, переклад ідіоми в художньому тексті

може суттєво відрізнятися від перекладу того самого виразу в офіційно-діловому стилі.

Важливу роль відіграє й інтеграція Qi-інструментів із сучасними нейронними системами перекладу. Поєднання алгоритмів глибинного навчання з корпусними даними та термінологічними базами створює умови для більш гнучкого і контекстуально точного відтворення фразеологічних одиниць. Це зменшує кількість помилок буквального перекладу, що часто є проблемою навіть у найсучасніших системах МП.

Також аспектом є навчальний потенціал Qi-інструментів. Вони можуть слугувати не лише допоміжним засобом для практикуючих перекладачів, а й інструментом для підготовки студентів-філологів. Використання електронних словників і корпусів у навчальному процесі сприяє кращому розумінню культурної специфіки ідіом та формує вміння критично оцінювати перекладені варіанти.

Таким чином, Qi-інструменти є не лише технічним доповненням до систем машинного перекладу, а й важливим ресурсом для розвитку перекладацької компетентності. Вони забезпечують баланс між швидкістю автоматизованого перекладу та точністю людської інтерпретації, що робить їх незамінними у роботі з фразеологізмами, зокрема із зоонімативними виразами.

2.3. Глосарій у системі автоматичного перекладу зоонімативних фразеологізмів

Глосарій у системах машинного перекладу є спеціалізованим словником, який містить фразеологічні одиниці, пов'язані з назвами тварин (зооніми), їхні українські еквіваленти, семантичні пояснення та контекст використання. Такий ресурс дозволяє підвищити точність і культурну адекватність перекладу, особливо коли стандартні алгоритми перекладу (мовні та перекладацькі моделі, нейронні мережі) можуть пропонувати буквальні або неприродні відповідники.

Глосарій зазвичай включає:

- Фразеологізм оригіналу – словесна одиниця в мові джерела.
- Український переклад – один або декілька варіантів, адаптованих до культурного та стилістичного контексту.
- Семантична характеристика – буквальне та переносне значення.
- Контекст використання – жанр, стиль, сфера вживання.
- Примітки – додаткові пояснення, синоніми, рівень формальності.

Переваги використання глосарію в автоматичному перекладі на рис. 2.2:

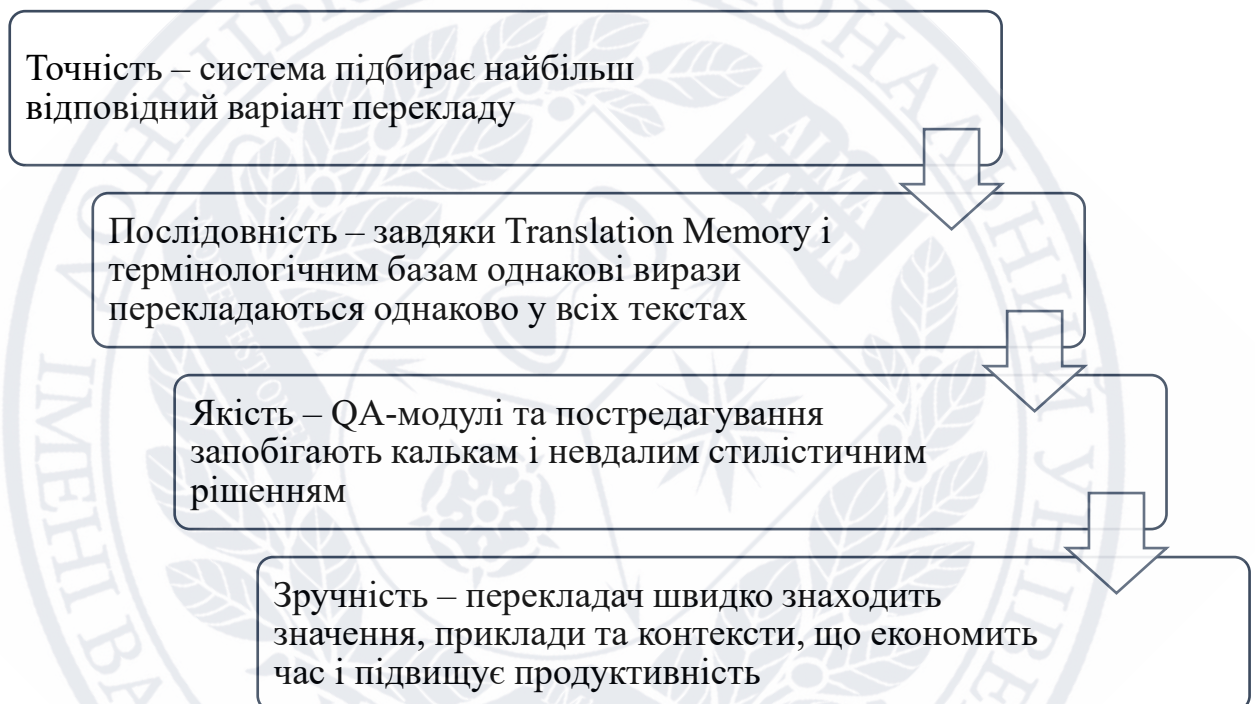

Рисунок 2.2 – Переваги використання глосарію в автоматичному перекладі

Використання глосаріїв у поєднанні з іншими QA-інструментами дозволяє не лише забезпечити точність і послідовність перекладу, а й враховувати культурно-стилістичні особливості фразеологічних одиниць. Для наочності розглянемо приклади зоонімативних фразеологізмів, їхні українські відповідники та особливості вживання у таблиці 2.3. Додатково аналіз таких прикладів допомагає виявити потенційні труднощі перекладу та виробити ефективні стратегії їх подолання.

Таблиця 2.3 – Приклади перекладу зоонімативних фразеологізмів з англійської мови на українську

Фразеологізм	Українськи й переклад	Значення	Контекст	Примітки
a wolf in sheep's clothing	вовк у овечій шкурі	прихований ворог	ділові, публіцистичні тексти	зоонімативний фразеологізм
let sleeping dogs lie	не буди лихо, поки воно тихо	уникати провокування проблем	розмовні, художні тексти	зоонімативний фразеологізм
cry wolf	піднімати фальшиву тривогу	попередження про помилкову небезпеку	розмовні, публіцистичні тексти	зоонімативний фразеологізм
a dog's breakfast	хаос, безлад	безлад у роботі чи ситуації	розмовні тексти	зоонімативний фразеологізм

Зоонімативні фразеологізми становлять одну з найбільш цікавих і водночас складних категорій для перекладу. Вони ґрунтуються на використанні назв тварин, що набувають переносного значення, нерідко відмінного від буквального. Такі вирази часто відображають культурні асоціації, стереотипи та символіку, властиву певній мовній спільноті. Тому переклад цих одиниць вимагає не лише знання мови, а й глибокого розуміння культурного контексту.

При перекладі зоонімативних фразеологізмів головним завданням є збереження образності та стилістичної виразності, адже буквальний переклад найчастіше призводить до втрати сенсу або створення комічного ефекту. Наприклад, вираз «*cry wolf*» у буквальному перекладі звучав би як «*плакати вовка*», що не має смислового значення українською. Правильний відповідник – «*піднімати фальшиву тривогу*» – дозволяє передати зміст і функцію цього вислову в мові-цілі [40].

Окрім того, у багатьох випадках українська мова має власні сталі еквіваленти, що не є кальками, але передають зміст оригіналу. Так, англійський вираз «*let sleeping dogs lie*» перекладається як «*не буди лихо, поки*

воно тихо» [41]. Хоча в українському фразеологізмі відсутнє слово «собаки», він точно передає головну ідею – не створювати проблем на рівному місці. Це приклад культурно адаптованого перекладу, що дозволяє уникнути буквальності.

Цікавим випадком є фразеологізм «*a dark horse*», який означає «людина з прихованими талантами або потенціалом». В українській мові використовується той самий образ – «темна конячка». Це свідчить про часткову універсальність зоонімативних образів, які іноді можуть збігатися у різних культурах. Проте навіть у таких випадках важливо зважати на контекст, адже цей вираз у ділових текстах може мати інше конотативне забарвлення, ніж у спортивних.

Ще одним прикладом є «*a dog's breakfast*», що в англійській означає «хаос, безлад». Українською його перекладають як «повний безлад», «хаос», або, у розмовному стилі, «бардак». Тут очевидна різниця у символіці: англійська мова використовує образ «собачого сніданку», тоді як в українській закріпився власний набір фразеологічних ресурсів для позначення безладу [40]. Це підкреслює важливість культурної адаптації.

Окремої уваги заслуговує вираз «*busy as a bee*», який означає «дуже активна або працелюбна людина». Українською мовою його можна перекласти як «трудяга», «працьовита бджілка» або «дуже зайнятий» [40]. Тут образ зберігається повністю, адже символ бджоли як уособлення працьовитості є універсальним і зрозумілим для обох культур. Таким чином, іноді зоонімативні фразеологізми виявляються інтернаціональними.

Усі наведені приклади підтверджують, що переклад зоонімативних фразеологізмів неможливий без урахування культурних відмінностей і без залучення додаткових інструментів – глосаріїв, корпусів, паралельних текстів. Саме тому їхнє використання в поєднанні з професійною компетенцією перекладача дозволяє уникнути буквальності та передати образність і зміст оригіналу найбільш точно.

Важливо зазначити, що деякі зоонімативні фразеологізми мають полісемантичну природу, тобто можуть змінювати значення залежно від контексту. Наприклад, англійський вираз «*eager beaver*» у буквальному сенсі означає «старанна боброва тварина», але в переносному – «надзвичайно старанна людина» [40]. Українські відповідники можуть варіюватися від «надто старанний працівник» до «завзятий трудівник», залежно від стилю тексту та цільової аудиторії. Використання глосарію дозволяє машинному перекладу обирати найбільш відповідний варіант і уникати двозначностей.

Іншим прикладом є фразеологізм «*wild goose chase*», що буквально перекладається як «перегони за диким гуском», але в переносному значенні означає «марні пошуки» або «безрезультатні зусилля» [41]. Українські відповідники, такі як «марна справа» або «погоня за примарним», передають сенс оригіналу та дозволяють уникнути комічного ефекту буквального перекладу. Включення таких прикладів у глосарій значно полегшує роботу нейронних систем і постредакторів, забезпечуючи адекватність перекладу.

Також цікавою є категорія зоонімів, які відображають людські емоції або соціальні якості. Наприклад, англійський вираз «*to monkey around*» означає «балуватися, безцільно витратити час» [50]. Український переклад може звучати як «гратися», «возитися» або «валяти дурня», що залежить від стилю і контексту. Глосарій у цьому випадку допомагає враховувати відтінки значення та підбирати відповідний еквівалент у мові-ціль.

Ще одним важливим аспектом є використання зоонімів у професійній або спеціалізованій лексиці. Наприклад, фразеологізм «*black sheep*» у діловому середовищі часто позначає «неконформістську особу» або «члена групи з поганою репутацією». Український переклад «чорна овечка» зберігає образність і дозволяє передати соціальний контекст, що особливо важливо в публіцистиці або психологічних текстах [40]. Використання глосарію гарантує, що подібні культурно-насичені вирази перекладатимуться послідовно в різних документах.

Підсумовуючи вище зазначене, можна сказати, що глосарії зоонімативних фразеологізмів виконують ключову роль у забезпеченні точності, культурної відповідності та стилістичної виразності перекладу. Вони слугують не лише джерелом значень і еквівалентів, а й інструментом для врахування культурних нюансів, символіки та емоційного забарвлення висловів у мові-цілі. Завдяки їх використанню перекладачі та машинні системи можуть забезпечувати узгодженість термінології, уникати кальок і буквальних помилок, а також підвищувати якість текстів у різних жанрах – від художніх до публіцистичних.

Таким чином, глосарії стають важливим компонентом сучасного перекладацького процесу, поєднуючи лінгвістичні знання, культурну компетенцію та технологічні можливості для створення перекладів, що максимально точно передають зміст, образність і стиль оригіналу.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було розглянуто технологічні особливості сучасних систем машинного перекладу та проблеми перекладу зоонімативних фразеологізмів. Аналіз показав, що сучасні системи машинного перекладу – від правилкових і статистичних до нейронних моделей – забезпечують високу швидкість обробки тексту та відносну точність, однак вони мають обмеження при роботі зі складними мовними конструкціями, культурно забарвленими виразами та фразеологізмами.

Особливу увагу приділено Qn-інструментам, які включають електронні словники, корпусні ресурси, Translation Memory, QA-модулі та онлайн-платформи. Вони значно підвищують точність, послідовність і культурну адекватність перекладу, дозволяючи уникати буквальності та передавати метафоричне значення фразеологізмів, зокрема зоонімативних.

Глосарії зоонімативних фразеологізмів виступають важливим компонентом процесу автоматичного перекладу. Вони забезпечують підбір адекватних еквівалентів, враховують контекст, жанр та стиль тексту, а також

сприяють узгодженості термінології у межах одного документа чи серії текстів.

Таким чином, ефективний переклад зоонімативних фразеологізмів можливий лише за умови поєднання можливостей сучасних нейронних систем машинного перекладу з додатковими ресурсами та професійною компетенцією перекладача. Використання Qu-інструментів і глосаріїв дозволяє забезпечити точність, стилістичну виразність та культурну адекватність перекладу, що є особливо важливим у роботі з метафоричними, культурно специфічними ідіомами та сталими виразами.

До цього слід додати, що інтеграція Qu-інструментів і глосаріїв у сучасні нейронні системи перекладу сприяє не лише підвищенню точності перекладу, а й розвитку навчального потенціалу для студентів-філологів і перекладачів-практиків. Використання цих ресурсів дозволяє глибше розуміти культурні та семантичні особливості мови, формує критичне мислення при оцінці перекладу та сприяє розвитку навичок адаптації тексту до мовних і культурних реалій цільової аудиторії. Це робить процес перекладу більш усвідомленим, зменшує ризик буквального перекладу та підвищує якість кінцевого продукту.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ

3.1. Формування вибірки зоонімативних фразеологізмів та створення експериментального корпусу: особливості структурування та інструментарій

У процесі дослідження нами було сформовано вибірку зоонімативних фразеологізмів, що становить основу для подальшого аналізу їхнього функціонування та перекладу. Під час добору матеріалу ми керувалися такими критеріями: сталість виразу, наявність зооніма як ключового компонента, а також частотність і поширеність у сучасному мовному вжитку.

До вибірки було включено фразеологізми, зафіксовані у різножанрових джерелах: художній літературі, публіцистиці, науково-популярних текстах, усному мовленні та інтернет-дискурсі. Для виявлення та перевірки фактичного вживання одиниць у природному мовному середовищі нами було залучено корпусні інструменти, зокрема платформу Sketch Engine [56] (ДОДАТОК А), а також виконано додатковий аналіз перекладацьких рішень у системі, DeepL (ДОДАТОК Б), Google Translate (ДОДАТОК Б) [44] з метою виявлення особливостей автоматичної обробки фразеологізмів.

До експериментального корпусу було відібрано низку найбільш уживаних зоонімативних фразеологізмів англійської мови. Для кожного з них визначено український еквівалент, буквально та переносне значення, а також типові контексти функціонування й додаткові примітки щодо особливостей уживання.

Першою одиницею є *the black sheep*, що перекладається українською як паршива вівця. Буквально цей вираз означає «чорна вівця», однак у переносному значенні вживається для позначення людини, яку відкидає група – вигнанця або небажаного члена спільноти. Найчастіше функціонує в розмовному стилі, зокрема щодо родини або колективу.

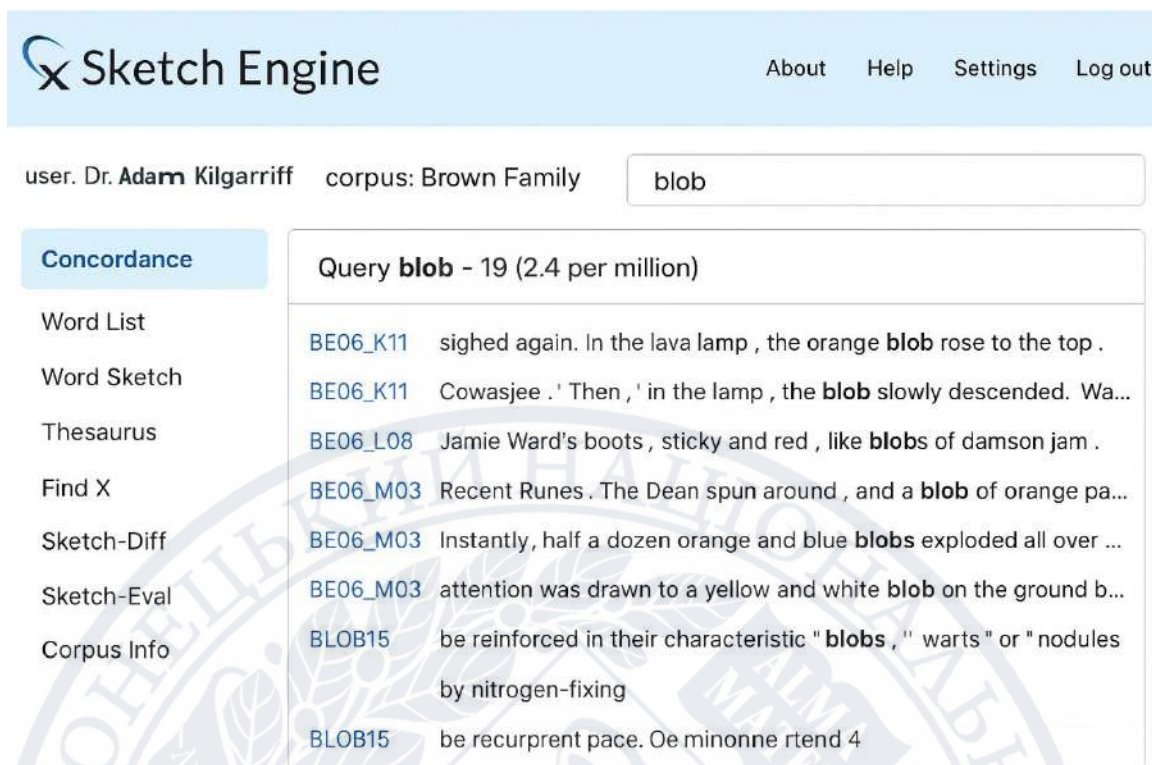
Фразеологізм *kill two birds with one stone* має усталений український відповідник вбити двох зайців одним пострілом. Його буквальне значення – «убити двох птахів одним каменем», тоді як переносно він уживається на позначення ситуації, коли вдається досягти двох цілей одночасно. Стиль нейтральний, вирізняється високою частотністю в різних типах дискурсу.

Вираз *let the cat out of the bag* зазвичай перекладається як розкрити карти або видати таємницю. Дослівно – «випустити kota з мішка». У переносному значенні означає ненавмисно або передчасно розголосити секрет. Характерний для розмовного мовлення та має легкий ігровий відтінок.

Фразеологізм *a fish out of water* відповідає українському як риба без води. У буквальному сенсі – «риба поза водою», у переносному – людина, яка почувається незручно або недоречно в певній ситуації. Використовується у художніх і публіцистичних текстах, добре піддається адаптивному перекладу.

І також, ще одна одиниця *cry wolf* перекладається як фальшиво тривожити або піднімати фальшиву тривогу. Буквально – «кричати “вовк!”», що відсилає до байки Езопа. У сучасному вжитку трапляється в морально-дидактичних сюжетах і медійному дискурсі [35].

У сучасному вжитку трапляється в морально-дидактичних сюжетах і медійному дискурсі. З метою ілюстрації застосування корпусних технологій для пошуку та аналізу фактичного вживання зоонімативних фразеологізмів у різних контекстах наводимо приклад роботи в системі *Sketch Engine* (рис. 3.3).

The screenshot shows the Sketch Engine web interface. At the top, there is a navigation bar with the Sketch Engine logo and links for 'About', 'Help', 'Settings', and 'Log out'. Below the navigation bar, the user information 'user: Dr. Adam Kilgarrieff' and the corpus 'Brown Family' are displayed. A search box contains the word 'blob'. On the left side, there is a sidebar with a 'Concordance' tab selected, and other options like 'Word List', 'Word Sketch', 'Thesaurus', 'Find X', 'Sketch-Diff', 'Sketch-Eval', and 'Corpus Info'. The main area displays the results for the query 'blob', showing 19 occurrences with a frequency of 2.4 per million. The results are listed in a table with columns for the corpus identifier and the context sentence.

Query	blob	19 (2.4 per million)
BE06_K11	sighed again. In the lava lamp , the orange blob rose to the top .	
BE06_K11	Cowasjee . ' Then , ' in the lamp , the blob slowly descended. Wa...	
BE06_L08	Jamie Ward's boots , sticky and red , like blobs of damson jam .	
BE06_M03	Recent Runes . The Dean spun around , and a blob of orange pa...	
BE06_M03	Instantly, half a dozen orange and blue blobs exploded all over ...	
BE06_M03	attention was drawn to a yellow and white blob on the ground b...	
BLOB15	be reinforced in their characteristic " blobs , " warts " or " nodules by nitrogen-fixing	
BLOB15	be recurrent pace. Oe minonne rtend 4	

Рисунок 3.3 – Приклад контекстної вибірки фразеологічного компонента *blob* у Sketch Engine

Окрім корпусного аналізу в Sketch Engine, було здійснено додаткову вибірку у програмі Google Translate. Ми отримали автоматичні переклади 15 найуживаніших зоонімативних фразеологізмів англійської мови та зіставили їх із буквальними відповідниками й людським перекладом.

Як показує аналіз, у більшості випадків система пропонує дослівні конструкції, що призводить до втрати переносного значення. Так, вираз *let the cat out of the bag* Google Translate перекладає як «відпустити kota з сумки» на рис. 3.4, тоді як адекватний український відповідник – «розкрити секрет» чи «видати таємницю». Подібна ситуація спостерігається з *cry wolf* («плакати вовк» замість «піднімати фальшиву тривогу») та *chicken out* («курка вийшла» замість «злякатися» або «відмовитися у страху»). У наведених прикладах втрата образності робить переклад неприродним і комунікативно недоречним [44].

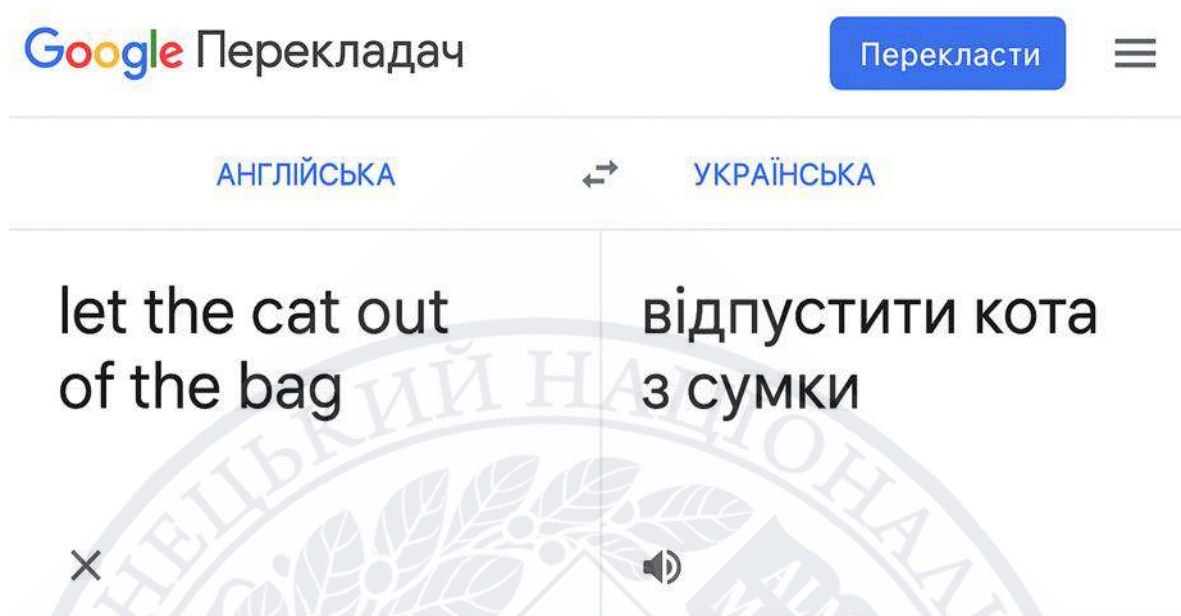

Рисунок 3.4 – Інтерфейс Google Translate під час автоматичного перекладу зоонімативного фразеологізму

У ряді випадків система формально відтворює правильні відповідники, однак вони не відповідають усталеній українській традиції або звучать стилістично неприродно. Наприклад, *a fish out of water* перекладається як «риба поза водою», тоді як більш звичним є вираз «як не в своїй тарілці»; *the black sheep (of the family)* – «чорна вівця» на рис. 3.5, хоча вживаний український еквівалент – «паршива вівця» чи «біла ворона»; *as stubborn as a mule* – «впертий як мул», хоча в українській традиції частіше вживається «впертий як осел».

 Text

 Documents

ENGLISH

UKRAINIAN

A fish out of water

The black sheep
(of the family)

Паршива вівця

Рисунок 3.5 – Переклад зоонімативних фразеологізмів у Google Translate: буквальні відповідники замість усталених українських еквівалентів

Спостерігаються й приклади повної граматичної або стилістичної некоректності: *horse around* перекладено як «кінь навколо», *dog-eat-dog world* – як «собака їсть собаку світ», *hold your horses* – як «тримай своїх коней» без належного стилістичного відтінку. У свою чергу, вирази на кшталт *busy bee* («зайнята бджола») чи *elephant in the room* («слон у кімнаті») формально передані правильно, проте без пояснення їхнє переносне значення («працьовита людина», «очевидна, але замовчувана проблема») залишається незрозумілим.

Під час аналізу експериментального корпусу зоонімативних фразеологізмів було проведено вибірку перекладів за допомогою системи DeepL. Розглянуто, як алгоритм відтворює як буквальне, так і переносне значення фразеологічних виразів, а також чи враховується стилістична та культурна специфіка.

Наприклад, фразеологізм *busy as a bee* у буквальному перекладі від DeepL подається як «*працьовитий як бджола*». При цьому переносне значення виразу, що позначає людину, яка постійно зайнята справами, також зберігається. У контексті: «*She was as busy as a bee all day, running errands and attending meetings*» переклад є адекватним і передає образність вихідного тексту.

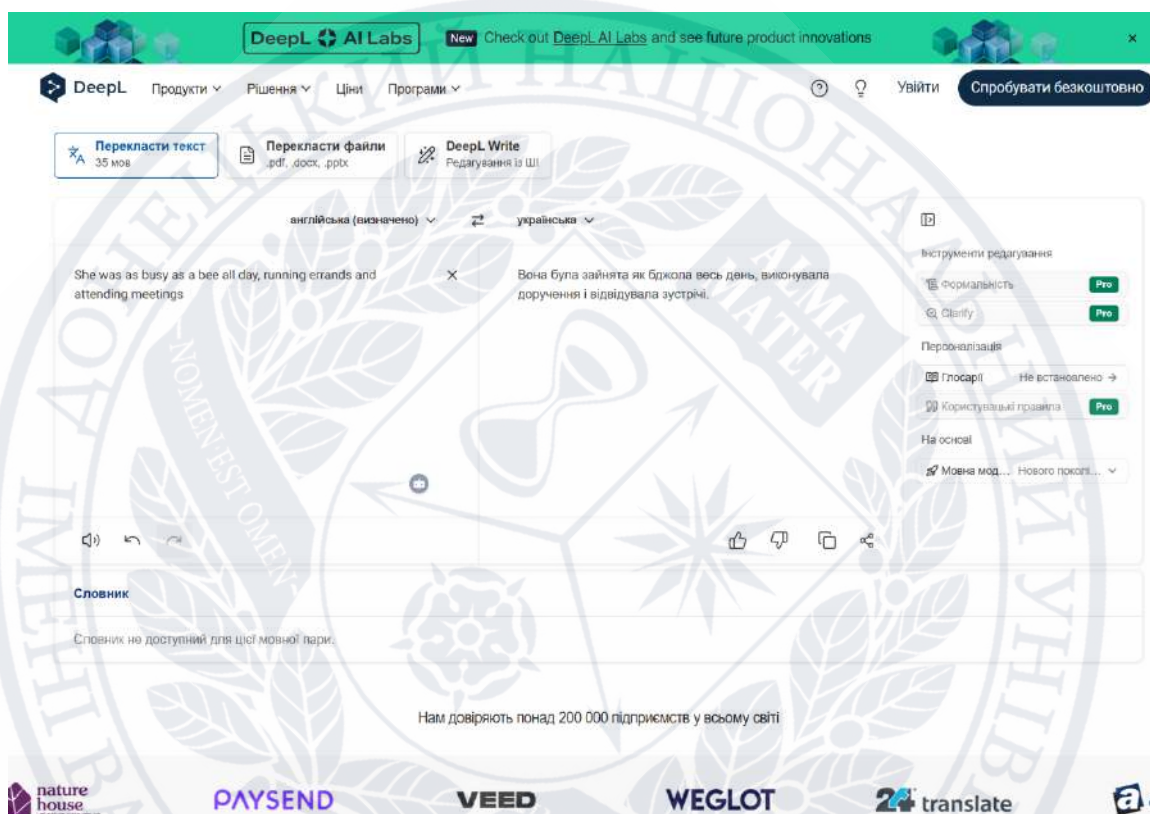

Рисунок 3.6 – Приклад автоматичного перекладу фразеологізму *busy as a bee* у DeepL

Вираз *the elephant in the room*, який буквально означає «*слон у кімнаті*», у переносному значенні використовується для позначення великої, але ігнорованої проблеми. DeepL переклад відтворює цей зоонімативний фразеологізм як «*очевидна проблема, про яку не говорять*», що забезпечує точну передачу сенсу та стилістичної специфіки вислову.

Фразеологізм *let the cat out of the bag* у буквальному сенсі – «*випустити кота з мішка*» – у переносному значенні означає ненавмисне розкриття секрету. DeepL пропонує переклад «*видати таємницю*» або «*розкрити*

секрет», що коректно передає образність та функціональний відтінок англійського виразу.

Інший популярний вираз *kill two birds with one stone*, буквально «вбити двох птахів одним каменем», у переносному значенні означає досягти двох цілей одночасно. DeepL надає переклад «вбити двох зайців одним пострілом», що збігається з українським стійким еквівалентом і повністю зберігає образність та комунікативну функцію.

Також звернено увагу на менш очевидні приклади, такі як *snake in the grass*, що буквально означає «змія в траві», а переносно – підступна, зрадлива людина. DeepL переклад пропонує «зрадник, підступна людина», що відображає сенс та образність виразу.

Фразеологізм *let sleeping dogs lie* у буквальному сенсі – «не будити сплячих собак», а переносно – уникати конфліктів. DeepL переклад – «не будити лихо», що передає зміст та культурно-стилістичну адекватність.

Нарешті, вислів *a bird in the hand is worth two in the bush* буквально перекладається як «птах у руці вартий двох у кущах», а переносно – «краще мати щось певне, ніж ризикувати заради більшого». DeepL пропонує переклад «краще синиця в руках, ніж журавель у небі», що відповідає українській традиційній метафорі і зберігає образність та стилістичну адекватність.

Таким чином, аналіз перекладів із DeepL показує, що система здатна адекватно передавати переносне значення зоонімативних фразеологізмів, у більшості випадків враховує стилістичний і культурний контекст, що робить її корисним інструментом для автоматичного перекладу та порівняльного аналізу з іншими системами машинного перекладу.

Отже, сформований експериментальний корпус зоонімативних фразеологізмів дозволяє не лише здійснювати порівняльний аналіз англійських та українських відповідників, а й виявляти закономірності їх функціонування у різних комунікативних ситуаціях. Завдяки корпусному підходу можливо простежити частотність, колокаційну сумісність та

стилістичну гнучкість одиниць, що суттєво полегшує процес адаптивного перекладу.

На основі отриманих даних можна виділити кілька ключових аспектів, що визначають особливості перекладу зоонімативних фразеологізмів.

Перший аспект – буквально-протипереносного значення. Автоматичні системи, такі як Google Translate, здебільшого оперують буквальним значенням, що часто призводить до втрати культурно-стилістичної конотації та комунікативної ефективності перекладу.

Другий аспект – стилістичний та емоційний відтінок. Фразеологізми несуть певний емоційно-оцінний компонент, який у перекладі потребує врахування стилю вихідного тексту та цільової аудиторії. Наприклад, вираз *паршива вівця* передає зневажливу оцінку особи, тоді як дослівний переклад *чорна вівця* може звучати нейтрально.

Третій аспект – конвенціоналізовані відповідники. Усталені українські аналоги не завжди збігаються з буквальним перекладом, тому для досягнення адекватності перекладу необхідно користуватися глосаріями та науково-методичними джерелами.

Четвертий аспект – контекстуальна залежність. Значення фразеологізму часто уточнюється контекстом, що особливо помітно у публіцистиці та художніх текстах, де образність і метафоричність висловів виступає важливим стилістичним засобом.

Враховуючи наведені аспекти, можна стверджувати, що комплексний підхід до формування експериментального корпусу та аналізу зоонімативних фразеологізмів забезпечує глибше розуміння особливостей їх семантики, стилістики та функціональної ролі у різних типах дискурсу. Це, у свою чергу, створює надійну методологічну базу для подальших досліджень перекладу та адаптації фразеологічних одиниць у міжмовному спілкуванні.

Важливо зазначити, що під час аналізу корпусу фахівці також звертали увагу на частотність колокацій та стійких словосполучень, у яких зооніми виступають ключовими елементами. Це дозволяє відслідковувати

закономірності співіснування фразеологізмів із певними дієсловами, прикметниками чи іменниками, що є важливим для створення адаптивних перекладів та рекомендацій для машинного перекладу. Завдяки цьому можна зменшити ризик некоректної інтерпретації переносного значення або стилістичної невідповідності.

Також є порівняльний аналіз функціонування фразеологізмів у різних типах текстів. Дослідження показало, що у художній літературі більшість зоонімативних виразів зберігає образність та емоційне забарвлення, тоді як у науково-популярних або публіцистичних текстах вони часто виступають як нейтральні інформаційні одиниці. Це дає змогу адаптувати переклад відповідно до жанрових особливостей цільового тексту, забезпечуючи збереження стилістичної адекватності.

Крім того, аналіз показав, що на ефективність перекладу значною мірою впливає культурна обізнаність перекладача або алгоритму машинного перекладу. Наприклад, фразеологізми, що містять тварин із культурно-специфічною конотацією, часто викликають труднощі при буквальному перекладі. Тому для підвищення якості автоматичного перекладу доцільно інтегрувати додаткові ресурси, такі як спеціалізовані словники, глосарії та корпусні бази даних, що містять приклади адекватного використання в цільовій мові.

Як бачимо експериментальний корпус зоонімативних фразеологізмів є ефективним інструментом не лише для лінгвістичного аналізу, а й для вдосконалення методів автоматичного перекладу. Він дозволяє виявляти типові помилки машинних систем, прогнозувати потенційні проблеми у перекладі та розробляти рекомендації щодо адаптації виразів з урахуванням семантичного, стилістичного та культурного контексту.

Загалом, поєднання корпусного аналізу, порівняльного дослідження перекладів і вивчення стилістичних особливостей фразеологізмів створює комплексний підхід до дослідження міжмовних відповідників. Це забезпечує глибше розуміння механізмів формування значення та способів його передачі

в іншій мові, що є надзвичайно важливим для розвитку теорії та практики перекладу.

3.2. Аналіз перекладу зоонімінативних фразеологізмів у сучасних системах автоматичного перекладу

У попередньому підрозділі було розглянуто формування експериментального корпусу зоонімінативних фразеологізмів та описано методику добору одиниць для дослідження. Наступним кроком є аналіз того, як ці вирази відтворюються у сучасних системах автоматичного перекладу. Це дозволяє оцінити їхню здатність передавати як буквальне, так і переносне значення фразеологізмів, а також враховувати стилістичні та культурні особливості.

Вивчення автоматичного перекладу є особливо актуальним у контексті стрімкого розвитку нейронних та статистичних моделей перекладу, які активно застосовуються у практичній діяльності. Незважаючи на численні досягнення технологій, зоонімінативні фразеологізми залишаються складними одиницями для алгоритмів, оскільки вони поєднують у собі багатозначність, образність та культурно-специфічні відтінки.

Мета цього підрозділу полягає у виявленні типових проблем, що виникають при перекладі таких виразів, та визначенні факторів, які впливають на якість автоматичного відтворення. Аналіз здійснюватиметься на прикладі найпоширеніших англомовних зоонімінативних фразеологізмів із використанням популярних систем машинного перекладу, таких як Google Translate, DeepL та Sketch Engine.

Труднощі автоматичного перекладу фразеологізмів із зоонімами пов'язані насамперед із тим, що одна й та сама мовна одиниця може функціонувати як у складі стійкого звороту, так і у вільному значенні. Це створює проблему для систем перекладу, які не завжди здатні коректно розпізнати, чи йдеться про фразеологізм, чи про звичайне словосполучення. Наприклад, вираз *the black sheep* у буквальному значенні означає «чорна

вівця», проте у фразеологічному вжитку він перекладається як «паршива вівця», тобто людина, яка вирізняється негативними рисами серед певної групи.

Вибір адекватної стратегії перекладу зономінативних фразеологізмів залежить від складності їхньої семантичної структури, образного характеру та національно-культурної специфіки значення. У перекладацькій практиці найчастіше застосовуються такі способи: еквівалентний і аналоговий переклад, описовий переклад та калькування [35, с. 140].

Найбільш вдалим вважається використання повного фразеологічного еквівалента, якщо він існує в мові перекладу, адже це забезпечує не лише точну передачу змісту, а й відтворення образності та емоційно-експресивного забарвлення вихідної одиниці. Повні еквіваленти збігаються за структурою, лексичним складом, стилістичними характеристиками та образністю, що робить їх оптимальними для відтворення англійських зономінативних фразеологізмів українською мовою.

Разом із тим, у сучасних системах автоматичного перекладу (Google Translate, DeepL, Bing Translator та ін.) спостерігається низка проблем, пов'язаних із відтворенням саме зономінативних фразеологізмів. Алгоритми машинного перекладу здебільшого орієнтуються на статистичні відповідники або контекстуальні ймовірності, що призводить до буквального відтворення окремих компонентів без урахування фразеологічного значення. Наприклад, вислів *to let the cat out of the bag* часто передається як «випустити kota з мішка», тоді як правильним перекладом є «розкрити таємницю». Подібні випадки демонструють, що системи не завжди розпізнають стійкість виразу та його ідіоматичність.

Ще однією проблемою є відсутність уніфікованих перекладацьких стратегій для різних мовних пар. Так, вираз *a dark horse* у Google Translate може перекладатися як «темний кінь», тоді як у фразеологічному значенні це «несподіваний претендент» або «маловідомий, але перспективний учасник».

DeepL у деяких випадках дає ближчий до контексту варіант, проте також не завжди коректно враховує стилістичне забарвлення.

Слід підкреслити, що автоматичні системи поступово вдосконалюються завдяки впровадженню нейронних моделей, які краще враховують контекст. Проте навіть сучасні алгоритми машинного перекладу поки що не забезпечують повної адекватності у відтворенні зоономінативних фразеологізмів, оскільки останні мають високу культурно-національну специфіку та залежать від образності, властивій вихідній мові.

Таким чином, аналіз показує, що переклад англомовних зоономінативних фразеологізмів у сучасних системах автоматичного перекладу залишається проблемним. Для досягнення високої якості перекладу необхідне поєднання автоматизованих засобів з людською постредактурою, а також створення розширених фразеологічних баз і глосаріїв, інтегрованих у системи машинного перекладу. Це дозволить мінімізувати ризик буквального перекладу та підвищити точність і адекватність відтворення стійких виразів.

Аспект контексту має значний вплив на формування правильного перекладу. Навіть сучасні нейронні системи часто помилково трактують багатозначні фразеологізми, якщо вони не супроводжуються достатньо інформативним контекстом. Наприклад, вираз *a fish out of water* у тексті про бізнес може означати «людина, яка почувається незручно у певній ролі», тоді як у художньому оповіданні його можна перекласти більш образно – «як риба без води». Це підкреслює необхідність додаткового контекстного аналізу при автоматичному перекладі.

Ще один ускладнюваний фактор – багатшаровість семантики фразеологізмів. Зоонімативні вирази часто несуть одночасно буквальне, переносне та емоційно-оцінне значення. Наприклад, *the black sheep* у різних ситуаціях може містити зневажливий, іронічний або нейтральний відтінок. Сучасні системи машинного перекладу рідко враховують ці нюанси, що призводить до втрати стилістичної та емоційної точності.

Проблема адаптації культурно-специфічних образів також впливає на якість перекладу. Деякі тваринні символи у фразеологізмах мають конотацію лише у вихідній культурі, що робить буквальний переклад невдалим або незрозумілим для носія мови перекладу. Наприклад, *cry wolf* у буквальному перекладі «*кричати вовка*» втрачає історико-культурне навантаження байки Езопа, тоді як адекватний український переклад «*піднімати фальшиву тривогу*» передає сенс і зберігає образність.

Поєднання машинного перекладу з людською постредактурою та створення спеціалізованих словників і корпусів фразеологізмів дозволяє системам розпізнавати стійкі вирази, пропонувати альтернативні переклади та враховувати стилістичні й емоційні відтінки. Це підвищує якість автоматичного перекладу і зменшує ймовірність формальних або семантичних помилок.

Аналіз сучасних систем автоматичного перекладу демонструє, що ефективність відтворення зоонімативних фразеологізмів можна покращити шляхом інтеграції алгоритмів розпізнавання ідіом та контекстуальної семантики. Розробка моделей, які враховують жанрові особливості тексту, частотність і колокаційні зв'язки, дозволяє зменшити ризик буквального перекладу та забезпечити адекватну передачу образності та емоційного забарвлення фразеологізмів у цільовій мові.

3.3. Пропозиції щодо адаптації значення та підвищення якості перекладу

З огляду на виявлені труднощі перекладу англомовних зоонімативних фразеологізмів у сучасних системах автоматичного перекладу, доцільним видається розроблення низки заходів, спрямованих на підвищення адекватності та точності відтворення їхнього змісту.

Можна зазначити, що ефективним рішенням є створення спеціалізованих електронних баз зоонімативних фразеологізмів із позначенням їхнього значення, можливих контекстів уживання та усталених

перекладацьких відповідників у різних мовах. Інтеграція таких ресурсів у системи машинного перекладу дозволила б значною мірою зменшити кількість буквальних і некоректних рендерингів.

Варто застосовувати алгоритми семантичного аналізу контексту, які допомагають розрізняти вільні та стійкі словосполучення. Завдяки цьому можна уникати ситуацій, коли переклад на кшталт *the black sheep* подається лише у буквальному значенні «чорна вівця», тоді як правильний варіант – «паршива вівця».

Також, буде доцільним впровадження гібридного підходу до перекладу, який поєднує нейронні мережі з правилами обробки фразеологізмів. Такий метод передбачає, що система автоматично визначає потенційно фразеологічні вирази й співвідносить їх із готовими еквівалентами, а у випадку їх відсутності пропонує описовий переклад.

Підвищення якості перекладу можливе завдяки постредактурі, яка має стати невід’ємним етапом роботи з автоматично згенерованим текстом. Людський перекладач здатен виправити помилки у відтворенні образності, стилістичного відтінку та культурної специфіки, що залишається поза межами алгоритмічного опрацювання.

Процес адаптації перекладу англійських зоонімінних фразеологізмів включає кілька послідовних етапів.

Перший етап полягає у визначенні початкового англійського зоонімінного фразеологізму, який містить компонент-зоонім. Наприклад, вираз *the black sheep* виступає як вихідна одиниця для подальшого аналізу.

На другому етапі здійснюється автоматичний переклад цього виразу за допомогою систем машинного перекладу. У цьому випадку система зазвичай відтворює окремі слова без урахування ідіоматичного значення, що призводить до буквального перекладу: «чорна вівця».

Третій етап передбачає застосування алгоритму адаптації, який поєднує аналіз контексту та звернення до спеціалізованої фразеологічної бази даних. Завдяки цьому визначається, чи є вираз стійким зворотом, що дозволяє

уникнути буквального перекладу і розпізнати його як фразеологізм. На цьому етапі відбувається розпізнавання виразу як стійкого звороту.

На четвертому етапі формується правильний переклад, який враховує культурно-семантичну специфіку вихідного тексту. Для прикладу, *the black sheep* адаптується як «паршива вівця», що передає не лише буквальний зміст, а й переносне значення та стилістичні нюанси.

Отже, вдосконалення систем автоматичного перекладу у сфері зоонімінативних фразеологізмів передбачає інтеграцію спеціалізованих баз даних, використання контекстуальних моделей, застосування гібридних підходів і поєднання машинного перекладу з професійною редакторською обробкою.

Крім створення баз даних та використання контекстуальних алгоритмів, доцільним є також систематичне накопичення прикладів успішного перекладу зоонімінативних фразеологізмів. Такі приклади можуть слугувати навчальними матеріалами для машинного навчання та допоміжними ресурсами для перекладачів, що працюють із автоматично згенерованими текстами. Це сприяє кращому розумінню стилістичних та емоційних нюансів кожного виразу.

Важливу роль відіграє аналіз жанрових особливостей тексту, у якому вживається фразеологізм. Наприклад, у художніх творах або публіцистиці образність і метафоричність можуть визначати вибір конкретного перекладу, тоді як у технічних або науково-популярних текстах пріоритет надається точності передачі смислу. Врахування жанрового контексту допомагає уникати надмірної буквальності або втрати стилістичного відтінку.

Додатково до гібридних підходів ефективним є впровадження модулів контролю якості перекладу, які автоматично виявляють потенційні помилки у відтворенні стійких виразів. Такі модулі можуть підказувати альтернативні переклади, повідомляти про невідповідність стилю або втрату образності, що значно підвищує точність і надійність системи.

Отже, забезпечити безперервне оновлення ресурсів і алгоритмів машинного перекладу з урахуванням нових мовних тенденцій, появи нових стійких виразів та змін у культурному контексті. Це дозволить підтримувати актуальність автоматичних систем, зберігати високу якість перекладу та гарантувати правильну інтерпретацію фразеологізмів у сучасних комунікативних ситуаціях.

Висновки до розділу 3

Аналіз зоонімативних фразеологізмів та особливостей їх відтворення у системах автоматичного перекладу засвідчує, що найбільшою проблемою залишається буквальне відтворення виразів без урахування їх ідіоматичного значення. Це призводить до втрати образності, культурно-семантичних конотацій і стилістичної виразності. Корпусний підхід дає можливість виявити закономірності функціонування фразеологізмів у різних контекстах, що значно полегшує вибір адекватного українського відповідника.

Зіставлення результатів автоматичного перекладу з усталеними еквівалентами демонструє необхідність створення спеціалізованих баз даних, інтеграції контекстуальних алгоритмів та залучення людської постредактури. Такі заходи дозволяють забезпечити точнішу передачу змісту, зберегти образність та культурні особливості вихідних виразів, що у підсумку сприяє підвищенню якості перекладу й ефективності міжмовної комунікації.

Додатково слід зазначити, що ефективність автоматичного перекладу зоонімативних фразеологізмів значною мірою залежить від жанрових особливостей тексту та стилістичних нюансів. У художній літературі або публіцистиці образність і метафоричність виразів відіграють ключову роль, тоді як у науково-популярних чи технічних текстах переважає інформаційна функція. Врахування цих аспектів під час розробки алгоритмів і створення адаптивних моделей перекладу дозволяє підвищити точність передачі значення та уникнути стилістичних помилок, що робить переклад більш природним і зрозумілим для цільової аудиторії.

Крім того, аналіз показав, що інтеграція машинного перекладу з людською постредактурою є необхідним кроком для забезпечення високої якості результату. Людський перекладач може не лише виправити помилки, пов'язані з буквальним відтворенням, а й оптимізувати переклад з урахуванням культурних і емоційних відтінків, а також контекстуального використання фразеологізмів. Такий комбінований підхід створює основу для подальшого вдосконалення автоматичних систем і формує передумови для створення більш універсальних і адаптивних моделей перекладу.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було всебічно вивчено англомовні зоономінативні фразеологізми, їхню семантику, стилістику, функціонування у різних типах дискурсу та проблеми перекладу на українську мову. Теоретичний аналіз дозволив виділити основні ознаки зоономінативних фразеологізмів: наявність у структурі ключового компоненту-зооніма, образність та стійкість у вживанні, стилістично-емоційне забарвлення і наявність буквального та переносного значень.

Було сформовано експериментальний корпус фразеологізмів, який включав найбільш уживані англомовні одиниці та їх українські еквіваленти. Завдяки використанню корпусних технологій (Sketch Engine) і аналізу автоматичного перекладу (Google Translate) виявлено типові проблеми машинного перекладу: буквальне відтворення без урахування переносного значення, стилістично неприродні відповідники, а також відсутність обліку культурно-національної специфіки.

Дослідження показало, що ефективний переклад зоономінативних фразеологізмів можливий за умов поєднання автоматизованих технологій із людською постредактурою, застосування гібридних підходів, інтеграції спеціалізованих баз даних і контекстуального аналізу. Запропоновані рекомендації дозволяють підвищити адекватність і точність перекладу, зберегти образність та емоційно-стилістичне забарвлення одиниць, що особливо важливо для міжмовної комунікації та перекладу художніх, публіцистичних і медійних текстів.

У ході дослідження було проведено всебічний аналіз англомовних зоономінативних фразеологізмів, що включав теоретичний, аналітичний та практичний аспекти їхнього функціонування і перекладу на українську мову. Теоретичний розділ дозволив систематизувати ключові ознаки таких фразеологізмів, серед яких виділено наявність у структурі ключового компоненту-зооніма, образність і метафоричність, стійкість у вживанні,

стилістично-емоційне забарвлення, а також наявність буквального і переносного значень. Це створило основу для подальшого формування вибірки та експериментального корпусу зономінативних фразеологізмів.

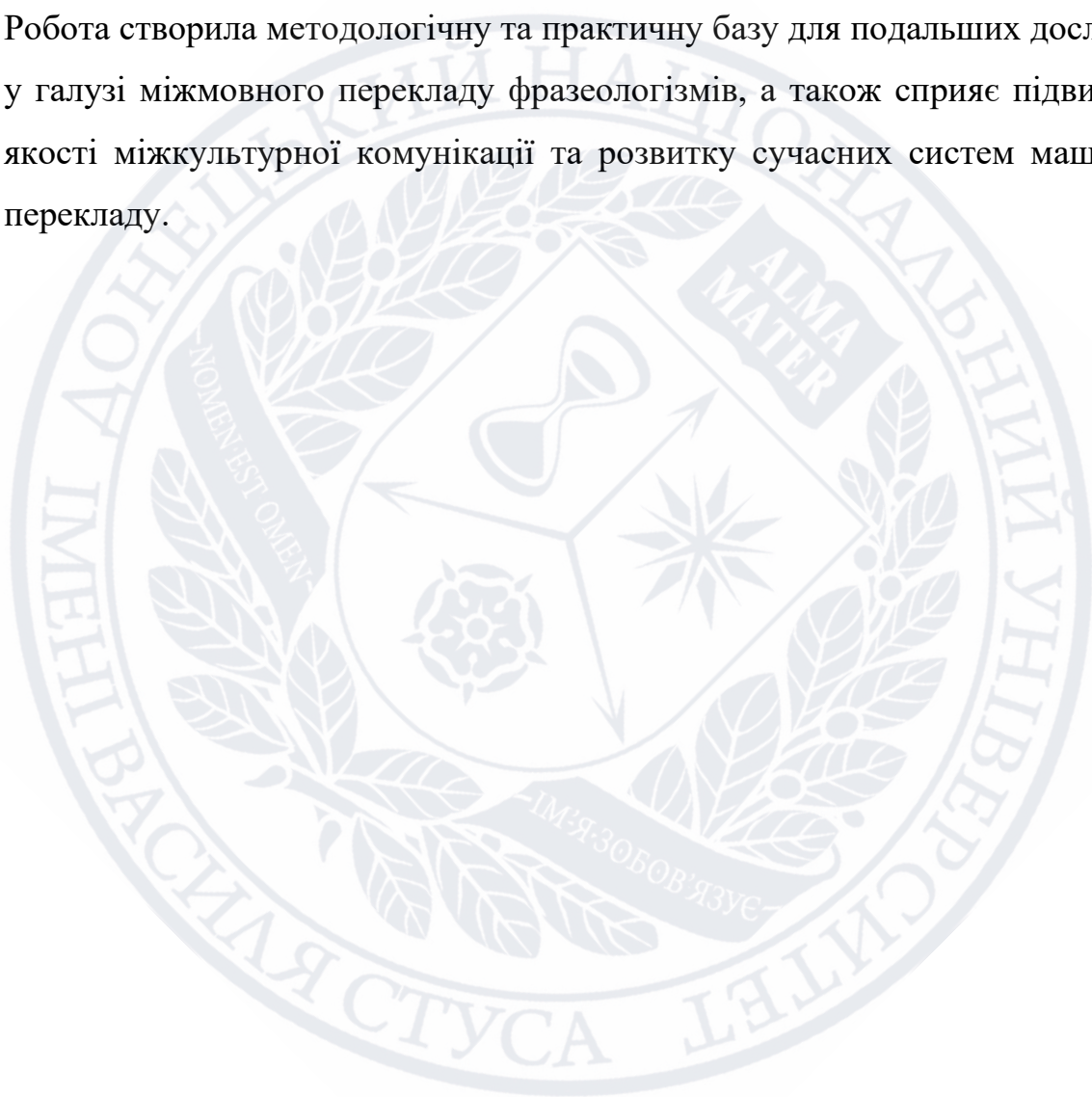
Аналітико-дослідницький розділ включав створення експериментального корпусу, до якого увійшли найбільш уживані англомовні одиниці та їхні українські відповідники. Для збору та перевірки фактичного вживання фразеологізмів у природному мовному середовищі застосовувалися сучасні корпусні технології, зокрема платформа Sketch Engine. Використання цих інструментів дозволило отримати контекстні приклади вживання одиниць у різних жанрах текстів – художніх, публіцистичних, науково-популярних, усному мовленні та інтернет-дискурсі. Крім того, проведено додатковий аналіз автоматичного перекладу системою Google Translate, що дозволило виявити типові проблеми при відтворенні переносного значення, стилістично-емоційного забарвлення та культурно-національної специфіки.

Одним із ключових результатів дослідження є визначення основних аспектів, що впливають на адекватність перекладу зономінативних фразеологізмів: співвідношення буквального та переносного значення, врахування стилістичного й емоційного забарвлення, використання конвенціоналізованих еквівалентів і контекстуальна залежність. Ці аспекти стали підґрунтям для розробки пропозицій щодо підвищення якості перекладу, що включають інтеграцію спеціалізованих електронних баз даних, застосування алгоритмів семантичного аналізу контексту, впровадження гібридного підходу до перекладу та обов'язкову постредактуру текстів людиною-перекладачем.

Розроблені рекомендації дозволяють підвищити точність і адекватність перекладу, зберегти образність та культурно-стилістичну специфіку, а також мінімізувати ризик буквального й некоректного відтворення стійких мовних виразів. Крім того, результати роботи демонструють практичну цінність для підготовки перекладачів, створення лексичних ресурсів, інтеграції

фразеологічних баз у системи машинного перекладу та вдосконалення автоматизованих технологій перекладу.

Таким чином, проведені дослідження забезпечило комплексне розуміння семантики, стилістики та функціональної ролі англомовних зоономінативних фразеологізмів у різних комунікативних ситуаціях, а також показало шляхи подолання труднощів при їхньому автоматичному перекладі. Робота створила методологічну та практичну базу для подальших досліджень у галузі міжмовного перекладу фразеологізмів, а також сприяє підвищенню якості міжкультурної комунікації та розвитку сучасних систем машинного перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абабілова Н. М. Класифікація фразеологічних одиниць у вітчизняних та зарубіжних лінгвістичних дослідженнях. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць / укладачі: І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк, С. В. Новоселецька. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. Вип. 44. 368 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. / М. Ф. Алефіренко. Х. : Вид-во при Харк. держ. ун-ті, 1987. 136 с. С. 46-70.
3. Брай А. Ю. Адекватність машинного перекладу усних та письмових англомовних текстів. Київ, 2024. 164 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/d96ea989-940c-4a0c-a181-e75355f67ef8/content> (дата звернення: 19.09.2025).
4. Буріменко А. В., Салата І. А. Класифікація фразеологізмів на позначення погоди в англійській мові. Кривий Ріг, 2019. С. 38–46. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5433/1/Салата%20І.%20А%20Класифікація%20фразеологізмів.pdf>
5. Важеніна О.Г. До проблеми розмежування фразеологічних трансформацій, модифікацій та варіацій. Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. 2000. Вип. 6. С. 310–314.
6. Венжинович Н.Ф. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології : монографія. Ужгород : ФОП Сабов А.М., 2018. 463 с.
7. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов: Посібник для перекладацьких відділень вузів. Вінниця: Нова Книга, 2003. 160 с.
8. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької мови): монографія. Київ: Видавничий центр КДЛУ, 2000. 256 с.

9. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу «царство тварин» Мовознавство. 2013. № 6. С. 61–68.
10. Данилов Г., Балакірієва В., Василенко К. Машинний переклад, системи машинного перекладу та їх специфіка. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. 2021. Вип. 33. С. 293–310. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15655/1/Danylov%2C%20%20Balakirieva%2C%20%20Vasilenko.pdf> (дата звернення: 19.09.2025).
11. Демиденко О. П. Мовні репрезентанти анімалістичних символів україномовної та англomовної лінгвокультур. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. 2015. Вип. 59. С. 63–66. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2015/n59/23.pdf> (дата звернення: 12.09.2025).
12. Добролюба Г. М. Образна парадигма фразеологізмів з компонентом собака. Житомир, 2004. С. 223-227 URL: <https://eprints.zu.edu.ua/1747/1/04dgmfs.pdf> (дата звернення: 13.09.2025).
13. Ємельянова О. В., Мовчан Д. В., Баранова С. В. XXI століття – нова ера можливостей для студентів перекладачів. Проблеми освіти : збірник наукових праць, 2018. Вип. 89. С. 134–144.
14. Ігнатенко В.Д. Сучасні перекладацькі інформаційні технології: навч. посібн. Біла Церква, 2025. 139 с. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/14475>
15. Клименко І. М., Зоренко І. С. Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2012. С. 84–90. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/620> (дата звернення: 19.09.2025).

16. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.
17. Крутіхін М. Л. Дослідження методів керованості машинного перекладу. Харків, 2025. 91 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/32343>
18. Куракова А. О. Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом в англійській мові: структурно-семантичний та лінгвокультурологічний аспекти. Запоріжжя, 2024. 66 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/24340>
19. Лазарева І. О. Особливості перекладу фразеологічних одиниць у публіцистичних текстах коронавірусної тематики Суми, 2021. 85 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/86367/1/Lazarieva_mag_rob.pdf (дата звернення: 19.09.2025).
20. Лазарева І.О. Особливості перекладу фразеологічних одиниць в публіцистичних текстах коронавірусної тематики. Суми, 2021. 85 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86367>
21. Лесюк М.П., Попойлик Ю.Д. Фразеологія «абсолютного пана форми». Прикарпатський вісник НТШ «Слово». 2016. С. 43–50.
22. Маслова Т.С. Зооніми у фразеологізмах на позначення зовнішніх рис людини. Луганськ, 2009. № 6. С. 28-36. URL: <file:///D:/9645-Текст%20статті-19230-1-10-20210319.pdf> (дата звернення: 13.09.2025).
23. Методи та системи штучного інтелекту : навч. посіб. / укл. Д. В. Лубко, С. В. Шаров. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2019. 264 с.
24. Оліферук Н. С. Курсова робота: Китайські фразеологізми із зоонімом. 2019. С. 45–60. URL: <https://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4010/Оліферук%20Наталія%20курс%20робота.pdf?isAllowed=y&sequence=1> (дата звернення: 17.09.2025).

25. Панченко О. І. Фразеологізми з компонентом-зоонімом в українській та англійській мовах. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія Філологія. 2014. № 66, С. 111–114.
26. Пономарьов О. Штучний інтелект у перекладі: погляд зсередини. 2019. № 15. С. 17-27.
27. Радавський В. О. Дослідження можливостей нейромереж для автоматизованого перекладу : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 035 Філологія (Прикладна лінгвістика. Переклад і комп'ютерна лінгвістика) / наук. кер. І. Б. Кауза ; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 69 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26716>
28. Руденко Н. В. Статус зооморфічних фразеологізмів. 2018. С. 23–29. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/16309/1/23.pdf> (дата звернення: 12.09.2025).
29. Салата І.А. Особливості семантичного й прагматичного аспектів зооморфних фразеологізмів в англійській та українській мовах. Філологічні студії. 2010. № 5. С. 57–64.
30. Сівіріна Д. О. Семантичні особливості фразеологізмів з компонентом-зоонімом в англійській та українській мовах. 2020. С. 17–34. URL: <https://nniif.org.ua/File/17dossof.pdf> (дата звернення: 12.09.2025).
31. СУОТ – Словник української ономастичної термінології / уклад.: Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова Харків : Ранок-НТ, 2012. 255 с.
32. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. / за ред. О. Д. Пономаріва. 2-ге вид., перероб. Київ: Либідь, 2001. 400 с.
33. Турчина М. В. Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: перекладацький аспект. Суми, 2020. 94 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81161>

34. Фразеологія: знакові величини: Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. / Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус, І. М. Зимомря. Вінниця: Нова Книга, 2008. 256 с.

35. Христич Н. О. Фразеологізми зоонімативного походження в англійській та українській мовах: порівняльний аналіз. Методика навчання іноземних мов і перекладу. 2022. Вип. 2(2). С. 80–89. URL: https://www.researchgate.net/profile/Nina-Khrystych/publication/387423610_Pereaslavski_studii_z_lingvistiki_ta_lingvodidaktiki_Seria_Metodika_navcanna_inozemnih_mov_i_perekladu2_2/links/676d180700aa3770e0bc418d/Pereaslavski-studii-z-lingvistiki-ta-lingvodidaktiki-Seria-Metodika-navcanna-inozemnih-mov-i-perekladu2-2.pdf#page=80 (дата звернення: 19.09.2025).

36. Черней Д. В., Бялик В. Д. Труднощі та способи перекладу англійських фразеологізмів. *Теоретичні та прикладні проблеми сучасної філології*. 2019. Вип. 10, т. 1. С. 138–141. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-1.27>.

37. A linguistically motivated taxonomy for Machine Translation error analysis / Â. Costa et al. *Machine Translation*. 2015. Vol. 29, no. 2. P. 127–161. URL: <https://doi.org/10.1007/s10590-015-9169-0> (дата звернення: 20.09.2025)

38. A preliminary evaluation of metadata records machine translation / J. Chen et al. *The Electronic Library*. 2012. Vol. 30, no. 2. P. 264–277. URL: <https://doi.org/10.1108/02640471211221377> (дата звернення: 20.09.2025).

39. Achieving human parity on automatic Chinese to English news translation. / Н. Hassan et al. *arXiv (Cornell University)*. 2018. URL: <https://arxiv.org/pdf/1803.05567.pdf>.

40. Arfiana A., Sabarun S., Widiastuty H. CORRELATION BETWEEN STUDENTS WRITING ABILITY AND LEARNING MOTIVATION IN GOOGLE TRANSLATE WRITING CLASS. PROJECT (Professional Journal of English Education). 2022. Vol. 5, no. 2. P. 334. URL: <https://doi.org/10.22460/project.v5i2.p334-343> (дата звернення: 20.09.2025).

41. *Cambridge Dictionary*. A wolf in sheep's clothing. URL: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/wolf-in-sheep-s-clothing> (дата звернення: 20.09.2025).
42. *Cambridge Dictionary*. Cry wolf. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cry-wolf> (дата звернення: 20.09.2025).
43. Chulanova G. V. *Lexicology in theory, practice and tests: study guide* / G. V. Chulanova. Sumy: Sumy State University, 2015. 241 p. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/38935>
44. Dive into Deep Learning / A. Zhang et al. 2023. URL: <https://d2l.ai/> (дата звернення: 19.09.2025).
45. Google Translate. URL: <https://translate.google.com/> (дата звернення: 27.09.2025).
46. Google's Neural Machine Translation System: Bridging the Gap between Human and Machine Translation / Y. Wu et al. 2016. URL: <https://arxiv.org/abs/1609.08144> (дата звернення: 20.09.2025).
47. Hutchins J. *The Origins of the Translator's Workstation*. Published: December 1998. URL: <https://link.springer.com/article/> (дата звернення: 13.09.2025).
48. Jurafsky D. *Speech and language processing: An introduction to natural language processing, computational linguistics, and speech recognition*. 2nd ed. Upper Saddle River, N.J : Pearson Prentice Hall, 2008.
49. Kay M. *The Proper Place of Men and Machines in Language Translation*. Research report CSL-80-11. Xerox Palo Alto Research Center. Palo Alto, CA. Передруковано у 1997 році в *Machine Translation* 12: 3–23, 1997.
50. Merriam-Webster Dictionary / Merriam-Webster, Incorporated, 2021. URL : <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення: 19.09.2025).
51. *Merriam-Webster Dictionary*. A dog's breakfast. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/a%20dog%27s%20breakfast> (дата звернення: 20.09.2025).

52. *Merriam-Webster Dictionary*. Let sleeping dogs lie. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/let%20sleeping%20dogs%20lie> (дата звернення: 20.09.2025).
53. Misenyova V. Language teaching methods of training foreign students-philologists Russian phraseological units using audio-visual aids. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. 2015. Вип. 26. С. 100-109.
54. Neural machine translation: A review of methods, resources, and tools / Z. Tan et al. *AI Open*. 2020. Vol. 1. P. 5–21. URL: <https://doi.org/10.1016/j.aiopen.2020.11.001> (дата звернення: 19.09.2025).
55. QuillBot. *Machine Translation | Definition, Uses & Benefits*, 2025. URL: <https://quillbot.com/blog/translations/machine-translation/> (дата звернення: 19.09.2025).
56. Rashed Alkatheery E. Google Translate Errors in Legal Texts: Machine Translation Quality Assessment. *Arab World English Journal For Translation and Literary Studies*. 2023. Vol. 7, no. 1. P. 208–219. URL: <https://doi.org/10.24093/awejtls/vol7no1.16> (дата звернення: 20.09.2025).
57. Sketch Engine. URL: <https://app.sketchengine.eu/#corpus?tab=basic&cat=all&sketches=0&lang=&lang2=&query=&showOld=0> (дата звернення: 27.09.2025).
58. Snezhko Y. O. Автоматизований переклад: переваги та недоліки. *PhiloLogy: Theoretical Methods of Research of the Latest Problems*. 2023. С. 423-425. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24220/1/9-789-40372-404-1.pdf#page=424>
59. SYSTRAN's Pure Neural Machine Translation Systems / J. Crego et al. *ArXiv*. 2016. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1610.05540> (дата звернення: 20.09.2025).
60. Unsupervised Neural Machine Translation with Weight Sharing / Z. Yang et al. *Proceedings of the 56th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (Volume 1: Long Papers)*, Melbourne, Australia.

Stroudsburg, PA, USA, 2018. URL: <https://doi.org/10.18653/v1/p18-1005> (дата звернення: 20.09.2025).

61. Using binary classification to evaluate the quality of machine translators / R. Li et al. Kuwait Journal of Science. 2022. URL: <https://doi.org/10.48129/kjs.splml.19547> (дата звернення: 20.09.2025).

62. Yandex Translate Review: Is a 10x Faster AI Translation Tool? URL: <https://monica.im/blog/yandex-translate/> (дата звернення: 19.09.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Фрагмент інтерфейсу Sketch Engine із результатами запиту слова «dog» у корпусі Brown Family, що демонструє частотність і контекст використання зоономінативного елементу для подальшого аналізу автоматичного перекладу фразеологізмів

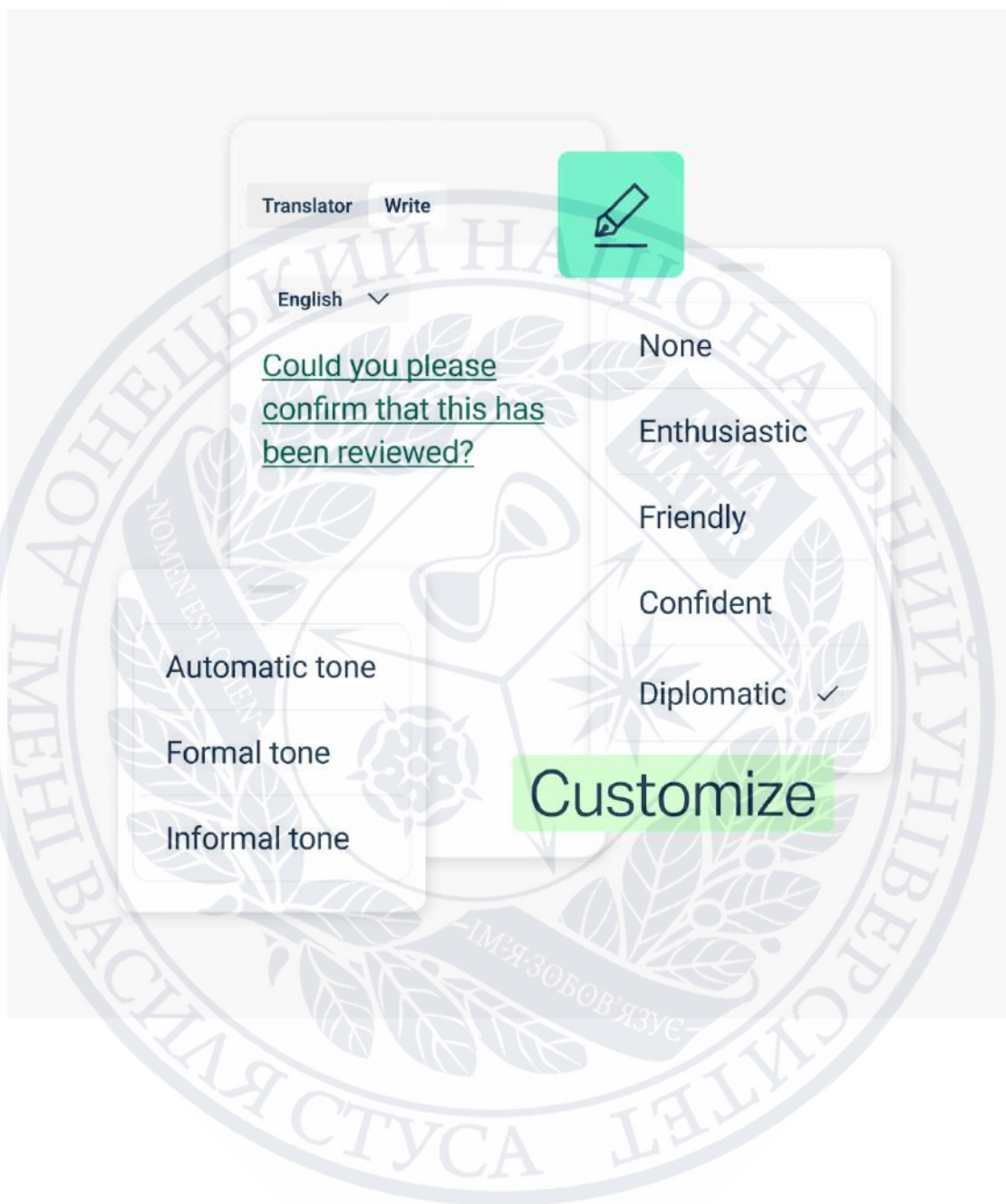
The screenshot shows the Sketch Engine web interface. The search bar at the top contains the word "blob" and the corpus "Brown Family". The search results show a frequency of 19 (2.4 per million). The concordance lines are displayed in a table format, with the word "blob" highlighted in red in the original image. The sidebar on the left contains various navigation options such as "Concordance", "Word List", "Word Sketch", "Thesaurus", "FindX", "Sketch-Diff", "Sketch-Eval", "Corpus Info", "Save", "View options", "KWIC", "Sentence", "Sort", "Left", "Right", "Node", "References", "Shuffle", "Sample", "Last (18)", "Filter", "Overlaps", and "1st hit in doc".

Query	blob	19 (2.4 per million)
BE06_K11	sighed again . In the lava lamp , the orange blob rose to the top . " I was looking forward	
BE06_K11	Cowasjee . " Then . " In the lamp , the blob slowly descended . Watching it made Muriel	
BE06_LO8	Jamie Ward 's boots , sticky and red , like blobs of damson jam . His steel toe-caps were	
BE06_M03	Recent Runes . The Dean spun around , and a blob of orange paint hit him in the chest .	
BE06_M03	Instantly , half a dozen orange and blue blobs exploded all over him as other hidden wizards	
BE06_R05	attention was drawn to a yellow and white blob on the ground before me . A tiny bird 's	
BLOBE15	be reinforced in their characteristic " blobs , " " warts " or " nodules " by nitrogen-fixing	
BROWNK10	Jake called . Arianist ! a rowdy with a big blob of a nose roared . Heretic ! John lifted	
BROWNN20	up-jutting branch turned slowly . The pale blob of the woman disappeared . There 's the	
FLOBK26	horribly hot . And the pot-bellied pink blob in the driver 's seat is sweating badly	
FROWNA38	splotches of brown on a gray ground . One blob is labeled de femme (body of a woman)	
FROWNA38	and the other , (mirror) . Both paint blobs are in this singular case not representations	
FROWNA38	singular case not representations - they are blobs of paint , and out of them Magritte suggests	
FROWNJ07	is unstable to the formation of knots and blobs . As we have already discussed , as these	
FROWNJ07	the boundary of a stellar magnetosphere , blobs may be formed that accrete onto the companion	
FROWNL23	down the street . the two witnesses saw the blob lying in the middle of the road . They	
LOBL		tands
LOBL		the
LOBL		ers
LOBL	< expand left arm in gesture of better luck and farewell . They watched the tree until it	
LOBL	twisted sharply on a bend . It speared up into the air , then sinking back , the up-jutting	
LOBL	branch turned slowly . The pale blob of the woman disappeared . There 's the one who 's	
LOBL	lucky ! the girl murmured harshly . Ben 's eyes strained with the bitter hurt , his homely	
LOBL	face slashed with gray and crimson . Then he took off <u>expand right</u> >	

Lexical Computing
 er: 2,26;2-5KE-2,107-3,38,6)
 ilge | slovenščina | hrvatski

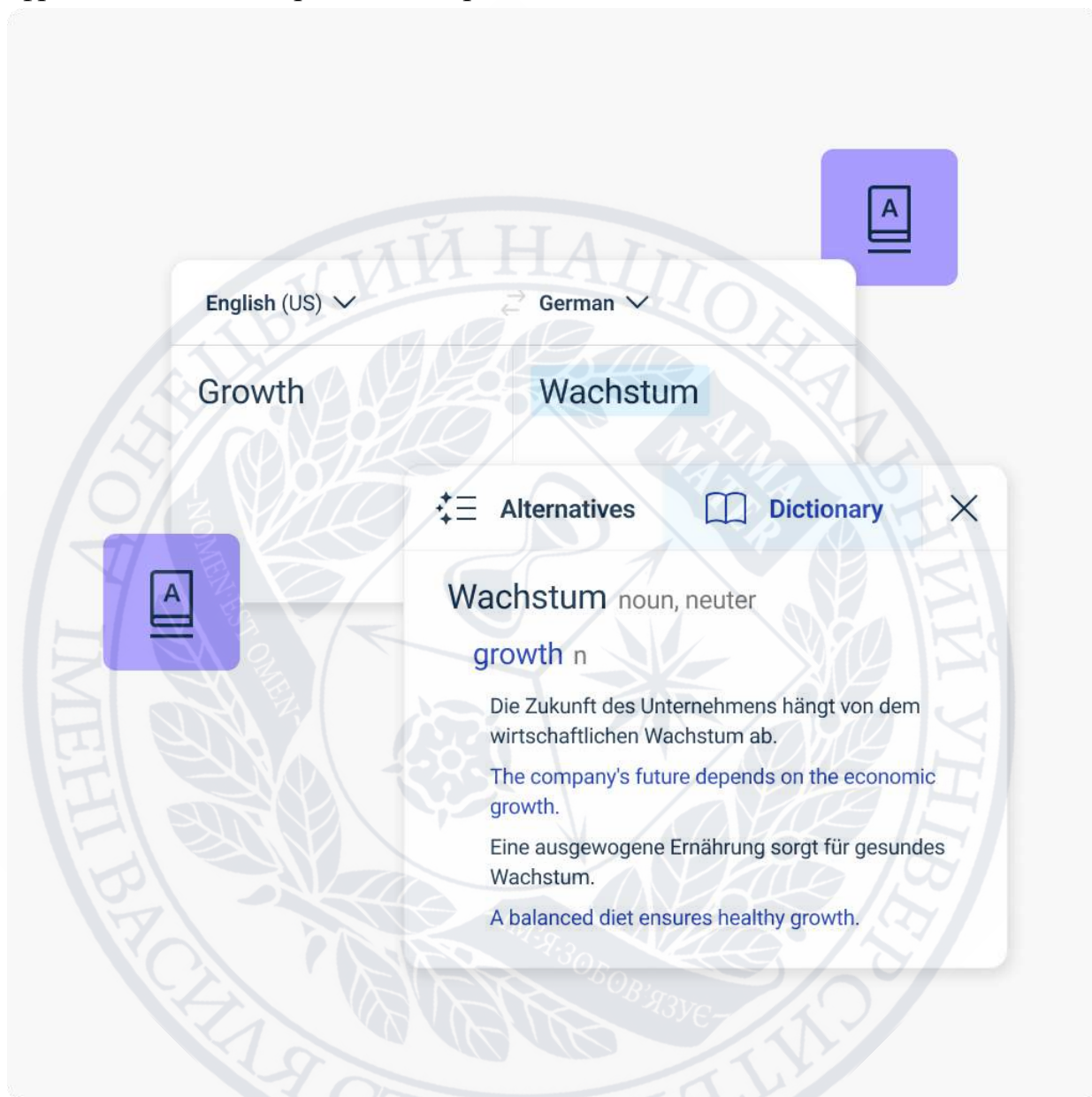
ДОДАТОК Б

Приклади перекладу зоонімативних фразеологізмів у системі DeepL:
дослівні переклади та втрата переносного значення

ДОДАТОК В

Порівняння буквального та переносного значення зоонімативних фразеологізмів на прикладі DeepL

ДОДАТОК Г

Скріншот перекладу перекладу зоономінативних фразеологізмів
«a fish out of water» з англійської на українську в Google Translate

Google Translate

English

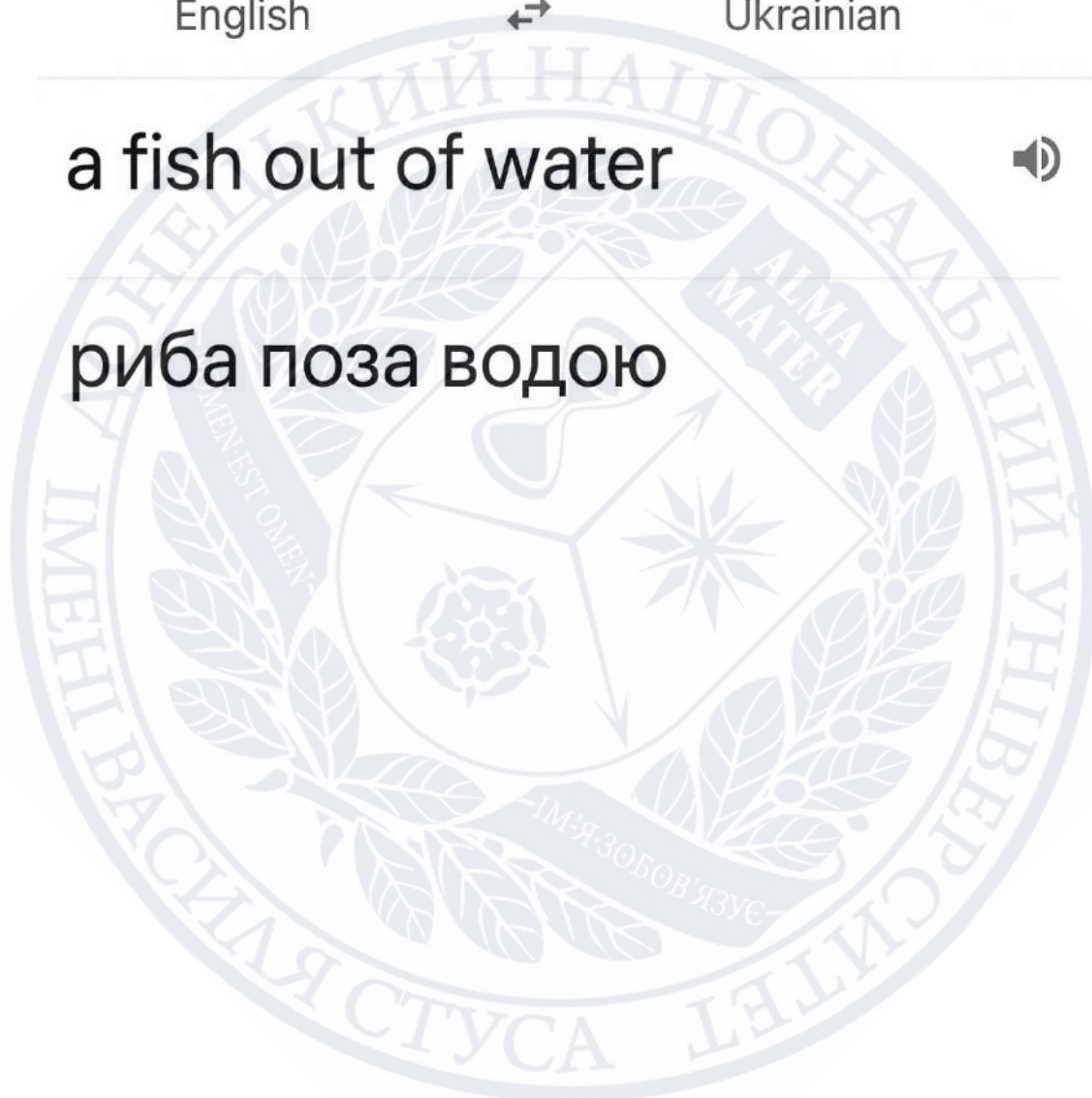

Ukrainian

a fish out of water

риба поза водою

ДОДАТОК Д

Приклади зоонімативних фразеологізмів

Фразеологізм	Український переклад	Значення	Примітки
a wolf in sheep's clothing	вовк у овечій шкурі	прихований ворог, небезпечна особа, що маскується під нешкідливу	ділові, публіцистичні тексти
le steeping dogs lie	не буди лихо, поки воно тихо	уникати провокування проблем, залишати все як є	розмовні, художні тексти
cry wolf	піднімати фальшиву тривогу	попередження про неправдиву небезпеку	розмовні, художні тексти
a dog's breakfast	хаос, безлад	безлад у роботі або ситуації	зоомніосолеенти
a dark horse	темна конячка	людина з прихованими талантами або потенціалом	зоомніосолеенти фразеологізм